

ЫСЫК-КӨЛ КАБАРЛАРЫ

Гезит 1938-жылдын
1-сентябрынан
баштап чыгууда

Шаршемби, 21- июнь, 2017-жыл № 21 (11655)

КООПСУЗ ӨНДҮРҮШ

Бул санда

«КУМТӨРДҮН» ЭКОЛОГИЯЛЫК ЖООПКЕРЧИЛИГИ: КЕЛЕЧЕККЕ КАМКОР

Кен жайында биоартүрдүүлүктү сактоодо «Кумтөрдүн» ролу кандай жана компания айлана-чөйрөнү коргоодо кандай иш-чараларды аткарат?

4-5-бет

«КЫРГЫЗСТАН БЕРМЕТИН САКТАЙ АЛСА БАКТЫЛУУ ӨЛКӨ БОЛОТ»

Облус губернатору Узарбек Жылкыбаев Ысык-Көл 10 жылдан кийин туристтик бейишке айлануусу үчүн азыр эмне кылуу керектиги жөнүндө.

7-бет

АЙБАНАТТАРДЫ АТПА, ТОКОЙДУ КЫЙБА

Айбанаттарды атуу менен токой кыюуга каршы петициянын авторлору Курчап турган чөйрөнү коргоо жана токтой чарбасы мамлекеттик агенттигинин өкүлдөрү менен жолугушту. Эмнени кеп кылып, кандай тыянакка келишти?

8-9-бет

ЖЕРДЕН СУУРУП ЧЫГЫШТЫ: ЫСЫК-КӨЛДӨ ЭКИ СУТКАГА БЕКИЛИП КАЛГАН ШАХТАЧЫЛАРДЫ КУТКАРЫШТЫ

«Кумтөрчүлөр» эки адамды куткарууга жардам берди. Операциянын чоо-жайы биздин материалда.

10-бет

КООПСУЗДУК БАЛДАРДЫН КӨЗҮ МЕНЕН: «АТАКЕ, БИЗГЕ АМАН-ЭСЕН КЕРЕКСИЗ»

«Кумтор» эмгекти коргоо жана коопсуздук темасында өткөн сүрөт сынагынын жыйынтыгын чыгарды.

14-15-бет

Дэниел ДЕЖАРДЕН:

Белгилүү болгондой, Кумтөрдө коопсуздук биринчи орунда турат жана ар бир кызматкер бардык эрежелерди толук сактоого милдеттүү. Алтын өндүрүү маанилүү. Адам өмүрү менен саламаттыгы – баа жеткис.

«БИЗДИН МАКСАТ – ТРАВМАТИЗМДЕГИ НӨЛ!»

«Центерра» компаниясы 2016-жылдын күзүндө коопсуздуктагы лидерлик боюнча «Work Safe/Home Safe» аттуу ири программасын баштаган. Анын маңызы – коопсуздук техникасын кынтыксыз сактап эмгектен жана иштен кийин үй-бүлөнө аман-эсен кайтып бар. Кампаниянын ичинде «Кумтөр» биринчилерден тандалып, демилгени жүзөгө ашыра баштады. Кыргызстандын тоо

кен өндүрүшүндө коопсуз эмгектин деңгээлин жакшыртууда «Кумтөр» кайрадан биринчи сапта.

Жаңы демилге боюнча комментарий берип жатып, канадалык жетекчилик алдына койгон негизги максаты – эмгек коопсуздугун камсыздоо экенин белгиледи. Ал үчүн «Центерра» ичиндеги ар бир адам, жалданган кызматкерлер менен бизнес өнөктөштөрдүн баары өз кооп-

суздугун гана эмес, жанында бирге иштегендердин коопсуздугун жеке көзөмөлүнө алууга милдеттүү.

«Work Safe/Home Safe» программасы жөнүндө «Кумтор Голд Компанинин» президенти Дэниел Дежардендин маегинен **3-беттен окуңуздар.**

«Кумтөрдүн элчилери» ишембиликтерге чыгышты

Кумтөрчүлөр Бишкектеги Биринчи балдар хосписи менен Беловодскийдеги Психоневрологиялык борборду жашылдандырууда жардам беришип, «Жашылдандыруу фонду» коммерциялык эмес уюм менен бак тигүү салты боюнча акцияга катышып, Тоң жана Жети-Өгүз райондорун жыйнашты.

«Кумтөр Голд Компани» кызматкерлери Биринчи балдар хосписиндеги бөбөктөр менен кызматкерлерге эң биринчилерден болуп жардам бере баштаган. 2014-жылдан тартып бир катар кумтөрчүлөр мекемени колдоп, эми айымдардын маянасы менен тиричилик керектөөлөрүнө ай сайын акча бөлүп турушат. «Помогать легко» фонду жана хоспис менен алака тарыхында кумтөрчүлөр 250 миң сомдон ашуун каражат берип, мекеменин бөбөктөр үчүн жайлуу болуусуна зарыл буюмдарды тапшырган. Бирок жардам материалдык гана эмес. «Кумтөр элчилери» корпоративдик ыктыярчылык программасын жүзөгө ашыруунун алкагында Бишкектеги Биринчи балдар хосписи менен Беловодскийдеги Психоневрологиялык борборунда ишембилик өткөрүштү. Кумтөрчүлөр көчөт жана гүл тигип, скамейкаларды, беседкаларды жана оюн аянтчасын сырдап, жыйнап чыгышты.

– Биринчи балдар хосписи кайдыгер эмес адамдардын көмөгү менен гана иштөөдө. Келген каражатты медицинаменттерге жумшап, балдары бизге келген үй-бүлөлөргө жардам беребиз. Биз «Кумтөрдүн» кызматкерлерине короону көрктөндүрүүгө арнаган убактысы үчүн ыраазычылык билдиребиз. Көбүнесе

Быйыл кумтөрчүлөр «Көк-Жар» конушундагы № 182 бала бакчада көчөт тигишти.

бакчабызды кароого убакыт да, кол да жетишпей калат, – деп, **Биринчи балдар хосписинин аткаруучу директору Ольга Труханова баса белгиледи.**

Беловодскийдеги Психоневрологиялык борбор өзгөчө муктаждыктары бар балдар үчүн мекемелердин Кыргыз Республикасындагы эң ириси. Борбордо

4-18 жаш курагындагы 238 бала турат. Бардык балдар туруктуу кароо жана дарылоого муктаж. Бир ай бою компаниянын кызматкерлери акча каражатын чогултушту. Беловодскийдеги Психоневрологиялык борбордун муктаждыктары – жеке гигиена каражаттары, москиттерден коргоочу тор, тиричилик техни-

ка жана килем төшөөсү болгон. Андан сырткары, мекеменин короосу жыйналып, иретке келтирилди жана ойноочу аянттагы объектилер сырдалды.

– Балдар менен өткөргөн убактыбызга абдан кубанычтабыз – алар колдоого жана баарлашууга ар дайым муктаж. Биздин кызматкерлер жардамга колун сунуп, дем алыш күнү персоналдын ишин жеңилдетүүгө кубанычта. Борборго колдон келишинче жардам берүүнү улантабыз, – деп, нормативдик базаны сактоо бөлүмүнүн администратору Гүлбара Жумагулова белгиледи.

Ага кошумча, «Кумтөрдүн» өкүлдөрү «Жашылдандыруу фондунун» салт болгон бак тигүү акциясына катышты. Ишчаранын негизги максаты – Кыргызстандын парктарын колдоо жана жаш муунду жаратылыш байлыктарын коргоо жана сактоого тартуу. Быйыл көчөт отургузуу иштери Бишкек шаарындагы «Көк-Жар» конушунун 182 бала бакчасында өттү.

Эмгектин ударниктеринен үлгү алып, жакшы иштерге кошулгула!

БАСА

Жаратылышка мамилени өзгөртөлү

«Кумтөр Голд Компани» кызматкерлери Жети-Өгүз районунун Тосор айылындагы автоунаа токтоочу жайда жана Тоң айылынын көл кыйыры менен эки пляжын тазалашты. Ишембилик ошондой эле Кескен-Бел ашуусундагы адамдар көп токтой турган жерде да өткөрүлдү.

Ашууда жана облустагы көлгө түшүчү жайларды тазалоо ишембиликтери компаниянын кызматкерлери үчүн салттуу иш-чара жана жергиликтүү бийлик да, жаштардын өкүлдөрү да, өнөктөш ишканалар да кызуу колдоого алышат. Бул жолку ишембилик да ошондой болду – жергиликтүү бийлик демилгени колдоп, тазалоо иштерине кошулду, ал эми өнөктөш ишканалар таштандыларды чыгаруу

үчүн жүк ташуучу машиналарды камсыздады.

– Социалдык жоопкерчиликтуу компаниянын кызматкерлери катары биз компаниянын ички жана тышкы саясатын жумуштан тышкары да колдонобуз. Пайдалуу иш үчүн, туристтик сезонго кам көрүп чогулганыбыз бизди абдан кубандырат. Ошондой эле биздин демилгемиз Ысык-Көлдү кыдырган эс алуучулар үчүн үлгү болуп, таштандылардын азайышына өбөлгө болот деп ишенебиз – дейт, «Кумтөр» кенинин эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча бөлүм жетекчиси **Талайбек Жусупов.**

Ишембиликтер кумтөрчүлөрдү коомдук пайдалуу иштерге ыктыярчы катары тартуу боюнча ички корпоративдик программанын алкагында уюштурулду. Өткөн жылы

Чейин жана кийин – айырмасы даана көрүнөт.

«Кумтөрдүн ыктыярчылары» муктаждарга жардам берүү үчүн ар кандай иштерге 3000 саат жумшаган. Быйыл, 2017-жылы, бул көрсөткүчтү дагы 1000 саатка көбөйтүү мерчемделүүдө.

«КУМТӨРДҮН» ӨНӨКТӨШТӨРҮ КЕН ИШКАНАГА БАРЫШТЫ

Экскурсия тааныштыруу сапардын алкагында уюштурулган.

«Кумтөр Голд Компанинин» жергиликтүү өнөктөштөрүнүн тобу таанышуу максатында кенге барып келишти. Сапаттуу товарлар жана кызматтары менен ишенчиликтүү өнөктөштүгү үчүн тандалган компаниялар кен ишканага экскурсияга чакырылган.

Ысык-Көл жана Чүй облустарынын он эки өнөктөшү кендин иштеши жана алтын өндүрүү менен тааныша алышты. Алар карьер, алтын ылгоочу фабрика, турак жай лагери, ошондой эле оор техника ондоочу жаңы устакана менен таанышты. Өнөктөштөрдүн айрымдары азык-түлүк менен камсыздайт жана ага байланыштуу ашкананын иши жана азык-түлүк кампалары менен таанышуу шарты түзүлдү. Ошондой эле, өнөктөштөр өздөрү камсыздаган товарлар, материалдар жана көрсөткөн кызматы кандай жана каерде пайдаланганын көрүп-билип, өндүрүштөгү ээлеген орду жана маанисин түшүнүштү.

Компаниянын туруктуу өнөктөштөрү ири алтын өндүрүүчүнүн иши менен таанышып, көргөнүнө катуу таасирленип, баары так жана эң жогорку деңгээлде деген баа беришти.

«Мен эмгек процессин өз көзүм менен көргөнүмө кубанычтамын. Жаңылыктарды окуганда баары дал ушундай экенин элестетүү мүмкүн эмес. Ишкананын масштабына таң калдым жана өлкөнүн алдыңкы ишканасы менен алака түзгөнүмө сыймыктанам. Эми мен башкаларга Кыргызстаныбыздагы ушундай жогорку технологиялуу ишкана тууралуу айтып берем» - дейт «Ак-Жалга» ЖАКтын чийки зат боюнча менеджери **Каирбек Кожоголов.**

«Кумтөр» компаниясынын кызматкерлери Каракол шаарындагы №1 бала бакчага жардам көрсөтүштү

Кумтөрчүлөр мындай демилгелерди колдоону маанилүү көрөт.

Вахталар ортосундагы эс алуу убагында «Кумтөр» компаниясынын «А» нөөмөтүнүн кампа чарбасынын жабдуу бөлүмүнүн кызматкерлери Пристань-Пржевальск шаартибиндеги поселоктогу шаардык №1 бала бакчага волонтердук жардам көрсөтүштү. Кумтөрчүлөр бала бакчанын 200 метрден ашуун узундуктагы коргонун сырдашты.

№1 бала бакча Н.М.Пржевальский атындагы мемориалдык музей комплексине катар жайгашкан. Бакчага экиден жети жашка чейинки 100-120 бала барат. Бала бакчанын эмгек жамааты – 10-12 адам.

– Бала бакчага жардам берүү өтүнүчү менен мага мекеменин директору Игуменова Вера Анатольевна кайрылды. Бакчага барып мен жардам керектигине ынандым. Бала бакчанын территориясы чоң, СССРден

калган балдар аянтчасы жакшы абалда сакталган. Ошондуктан мен коллегаларыма бакчанын металл коргонун сырдоону сунуш кылдым, ага менин бөлүмүмдөгүлөр жалпы макул болушту, - дейт «Кумтөр» компаниясынын кампа чарбасынын кызматкери Руслан Жолочиев.

Дагы бир ыктыярчы Элдияр Джумабаев мындай демилгелерди колдоону маанилүү деп эсептейт.

– Биз бир караганда анча чоң эмес, бирок жардам алуучулар үчүн маанилүү кайрымдуулук иш-чараларын өткөрүү абдан маанилүү деп эсептейбиз. №1 бала бакчанын жамаатынын кубанычтуу жүздөрүн көрүү өтө жагымдуу болду. Биз бардык коллегаларыбызды сыртта карап турбоого жана «Кумтөрдүн элчилери» программасына катышууга чакырабыз.

Дэниел ДЕЖАРДЕН:

«БИЗДИН МАКСАТ – КЫЗМАТКЕРГЕ КООПСУЗ ЭМГЕКТЕНҮҮДӨГҮ АНЫН УКУКТАРЫ МЕНЕН МИЛДЕТТЕРИН ТҮШҮНДҮРҮҮ»

«Кумтөр Голд Компанинин» президенти «Ысык-Көл кабарларына» былтыркы күздөн баштап ишканада кабыл алынган «Work Safe, Home Safe» программасы жөнүндө айтып берди.

«Дос, токтой тур, кырсыктан сак бол!»

– Дежарден мырза, программа жана анын негизги маңызы тууралуу айтып берсеңиз?

– «Work Safe, Home Safe» комплекстүү программасын бир жылдай мурда иштеп чыгып, киргизе баштадык. Биздин максат - кызматкерге коопсуз эмгектенүүдөгү анын укуктары менен милдеттерин түшүндүрүү. Ал өзүнүн коопсуздук техникасын сактаганына жана жанында иштеген кесиптешинин коопсуздугун кароого милдеттүү. Бул программадагы жаңылыкты биз «СТОП» деп атайбыз.

– Ал эмнени туюнтат?

– Ар бир кызматкер, анын ичинде президент дагы, эгер өндүрүштө өмүргө коркунуч жаралган учурду байкаса же аткарылып жаткан иш опурталдуу көрүнсө басып келип, шашпай, жай кайрылып «Дос, токтой тур, кырсыктан сак бол! Тобокелсиз жолдорун чогуу акыл калчап көрөлү» деп айтууга милдеттүү. Ушундай жол менен жалпыбыз үчүн өндүрүштөгү коопсуздукту камсыздоону көздөйбүз.

– Эгерде кызматкер жетекчисине сөз айтуудан тартынып, же коркочу? Жетекчилер ар кандай болот да.

– Дал ошол үчүн окутуу жетекчилер, бригадирлер, анын ичинде менден башталган. Коопсуздук маселесин жалпылап гана, конструктивдүү өңүттө чечсе болорун баса белгилейбиз. Биздин жумушта күнүнө 400-450 тобокелди байкайбыз. Аларга көз жумуп койбой, андан ары кандай чечилгенин сөзсүз текшеремиз. Эң пайдалуу сунуштар үчүн кызматкерлерди ай сайын сыйлык тапшырып, белгилейбиз.

– Өзгөчө акчалай премия болобу?

– Ооба, алтургай айфон да болот. Андыктан, биздеги демилгелер чоң колдоого ээ. Чынында, эски заманда жалпы дүйнөдө да ал үчүн кызматкерлерди айыпка жыккан учурлар болгон. Азыр башкача, тоо-кенчилер коопсуз эмгекти баркташат. Биз адамдарды оюн ачык билдирүүгө, эмгекти коопсуз аткаруу жолдорун издөөгө, кооптуу абалда ишти аткаруудан баш тартууга чакырабыз. Азыр ушу менен алекпиз.

– Мисалы кандай сөздөр менен кооптуу абалды билдирсе болот?

– Жогоруда айткандай «Дос, токтой тур, кырсыктан сак бол! Карасаң, жаракат алуун мүмкүн. Мен кайдыгер

«Кумтөр» абдан татаал өндүрүш...

эмесмин! Сенин үй-бүлөңө аман-эсен кайтып барууна тилектешмин, кел чогуу акыл калчап көрөлү». Менин секретарым да вице-президент телефонун тиктеген бойдон тепкичтен түшүп баратканын көрсө эскертүү берет. «Бул эмне кылганыңыз? Мындай болбойт!» деп айта алат. Мындай учурларда кесиптештерге ыраазычылык билдиргиле деп түшүндүрөбүз. Алар кемсинтүү же таарынтууну каалабайт, тескерисинче, силерге кам көрүүдө. Ал болсо такыр башкача мамиле!

«Биринчи эреже: бир да эрежени бузба»

– Эмне үчүн тренинг өткөрүп жатасыңар?

– Адамдардын жүрүм-турумун заматта өзгөртүү мүмкүн эмес. Анткени биз, мен дагы, иште адиспиз жана бирөөнүн пикирин угуп көнгөн эмеспиз. Бирок биз башкаларга таасир этип, өзүбүздү өзгөрүүгө аракеттенүүдөбүз. Жемишин берет деген үмүттөбүз, өзгөчө быйылкы кырсыктан кийин.

– Ишканада тажрыйбалуу, такталган абдан көп адам эмгектенет. Аларды да окутасыңарбы?

– Албетте.

– Эмне үчүн? Алардин билими же тажрыйбасы жетишсизби?

– Компания өнүгүүдө. Биз коопсуздук техникасы боюнча программабызды дүйнөдөгү эң мыкты деп ишенемиз! Ооба, көптөгөн адистер КТ боюнча программаларды мурда өтүшкөн, бирок баары текши бирдей талапка жоп берүүгө милдеттүү. Көбүнесе, көп

жылдык эмгек тажрыйбалуу, жогорку кызматтагы адамдар, бирок арасында жаш, көп суроо берген кызматкерлер бар. Ал эми жакшы жетишкендиктер ар дайым биргелешкен аракеттен келип чыгат. Окутуудан баары өтүшөт, мен да, коопсуздук техникасы боюнча адистер да кошо өтөт. Бизде квалификация жогорулатуучу курстар да бар. Ал жакты да артыруудабыз.

– Сабактар бир топ адам үчүн өтөбү?

– Ооба. Компания алты алтын эрежени сактоого чакырат. Бешөө жумуш ордуна байланышкан, бир нечеси эскирээк, бирок дале мааниге ээ. Алар жеке коргоочу каражаттардын бардыгында, каска, коргоочу көз айнек, атайы бут кийим, кол кап жана коопсуздук курларга чейин таркатылган. Биздин биринчи эреже: эч качан эреже бузбоо. Акыркы жылдары болгон эки кырсык коопсуздук техникасын сактабагандыктан болуп, адамдар өмүрүнөн ажыраган. Ага жол бербөө керек! Биздин максат – травматизмди нөлгө түшүрүү. Бизде үч миң адам эмгектенет. Кен ишкана эбегейсиз чоң жана кооптуу объект. Жеке өзүбүзгө, иш ордубузга көңүл буруп, ал суроолордо кеңешип, бири-бирибизди колдоп гана коопсуз эмгектене алабыз.

– «Work Safe, Home Safe» программасы дагы кайсы жерде колдонулат?

– Ал үч кен ишканага ээ «Центерра» үчүн иштелип чыккан жана үчөөндө тең колдонулууда. Анын автору аталышын өзү ойлоп тапкан. «Коопсуздук техникасын сакташ керек. Үй-бүлө силерди күтөт» деп чексиз кайталай берсе болот. Биз болсо «Иш үстүндө жашоо, саламаттык жөнүндө ойлон, ошондо үйгө аман-эсен кайтасың» дегенди кыска-нуска туюнттук. Күнүгө ойлон!

– Башка тоо-кен ишканалар кызыгуу арттырдыбы?

– Түркүн ишканаларда окшош программалар бар, бирок аталыштары башкача. Дүйнө боюнча тоо-кен өндүрүшүндө коопсуздук өтө маанилүү. Мисалы автоунааларда коопсуздук жаздыктары бар. Бизде болсо кеп адамдын жүрүм-туруму, анын кандай аракеттеринде. Бизге «дардандаган жигиттердин» кереги жок. Ким биринчи, ким алдыда экени маанисиз, жок! Бизде жалаң инструкция боюнча, так жана натыйжалуу иштешиң шарт. Андыктан биздин программа адамдын жеке аракеттенүүсүнө жана жүрүм-турумуна, өзү менен тегерегиндеги адамдарга камкордугуна негизделген.

Екатерина РОЗИНА.

...андыктар коопсуздук техникасын кынтыксыз сактоо милдет.

«КУМТӨРДҮН» ЭКОЛОГИЯЛЫК ЖООПКЕРЧИЛИГИ:

КЕЛЕЧЕККЕ КАМКОРДУК МЕНЕН

«Кумтөр Голд Компани» адистери жайдын келиши менен Бишкектин алдыңкы университеттеринде болушту. Компания кызматкерлери төрт миң метр бийиктикте алтын өндүрүүнүн өзгөчөлүктөрү, алтын ылгоонун технологиялык процесстери, биоартүрдүүлүктү сактоо, жана ошондой эле маянасы төлөнүүчү жылыга өтүүчү жайкы такшалмага өтүү боюнча презентацияларды жасашты. Баарынан көп кызыктырган суроолор кен ишканадагы экология тууралуу экологиялык долбоорлордун менеджери Ольга Медоевага берилди. «Ысык-Көл кабарлары» анын презентациясынан эң кызыктуу учурларды келтирет.

Кумтөр кени – режимдик объект, ага браконьерлер менен аңчыларга жол жабык. Ал себептен айбанаттар коопсуз жүрүп, фотоаппаратчан адамдарды жакын жолотот.

«Кумтөрдүн» биоартүрдүүлүктү сактоодогу ролу

Талашсыз. Маанилүү. Биринчи орунда.

1993-жылы ишке киришүүдөн мурда «Камеко» өндүрүш бийик тоолуу аймактын экологиясына, анын ичинде биоартүрдүүлүгүнө кандай таасир берүүсү мүмкүн экенин изилдеген. Ал изилдөөнүн негизиндеги баамдоолор боюнча Кумтөр кени жайгашкан аймакта Кыргызстандын Кызыл китебине кирген айбанаттар жана канаттуулар катталган: илбирс, күрөң аю, аркар, мадыл, бүркүт, балта жутар жана шумкар. Жетөөнүн төртөө жоголуп кетүү чегинде болчу.

- Кредиторлордун суроо-талабы боюнча Эл аралык илбирстерди коргоо фонду изилдөө жүргүзүп, албетте, тоо-кен өндүрүшү экологияга таасир этет деп тастыктаган. Бирок аңчылык, балык уулоону толук тыйып, жоопкерчиликтүү өндүрүш жолунан тайбай иш кылса, экологияга таасирди дээрлик азайтса болот, - деп «Кумтөрдүн» экологиялык долбоорлорунун менеджери Ольга Медоева билдирди. Ал кезде бийик тоолуу жерге эң жаман таасирди башаламан

жайылган малдын туягы менен браконьерчилик тийгизгенин белгилейт. Тобокелдердин ичине биоартүрдүүлүктү сактоо иш-чараларына каражаттын жетишсиздиги кирген.

Жоопкерчилик менен эрктүү аракеттер аркылуу абал оңуна бурулду. ФФИ, МФССБ сыяктуу эл аралык уюмдардын колдоосунда «Кумтөр» жапайы жаратылыштын мониторингин аткарып, айбанаттардын түрдүүлүгүн сактоодо көп иштерди аткарууда. 1995-жылы эл аралык каржы уюмдары менен Кыргыз Өкмөтүнүн жана компаниянын демилгеси менен Сарычат-Ээрташ коругу түзүлгөн. Ал Кумтөр кени менен чектеш жайгашып, 2001-жылы БУУнун эгидасы алдында түзүлгөн Ысык-Көл биосфералык аймакка кирет.

Аталган чаралардын жыйынтыгында, өсүмдүктөр менен айбанаттардын түрлөрү да, саны да кен иштей башта-

БАСА

Бирге аракеттенүү

«Кумтөрдүн» биоартүрдүүлүк боюнча демилгелерин ишке ашыруудагы негизги өнөктөшү «Фауна жана Флора Интернешнл». 2012-жылдын ноябрь айында эки тарап меморандум кабыл алып, анын негизинде Сарычат-Ээрташ коругунда иштерди аткаруу жана айбанаттардын түрү менен санын арттыруу каралган. Ал үчүн алтын өндүрүүчү компания жылына 50 миң доллар чамасында каржылап турат.

ганы көбөйдү. Мисалы аркардын саны 750дөн 2500 болду, тоо теке 750-850, ал эми корукта туруктуу жашаган илбирстин саны 18ге жетти. Бул фактыларды уккан студенттер кен иштетүүдөн мында жакшы таасир кантип мүмкүн болду деп суроо салышты.

– Биз дарыя, сууларды мониторингге алып, атмосфералык абанын сапатын көзөмөлдөйбүз, жапайы жаныбарларды тизмектеп, күнүгө эсептейбиз да Кыргызстандын мыйзамдарынын талаптарын толук аткарабыз. Кен иштегенден бери өндүрүш себептен болгон бир да жапайы айбанаттын өлүмү катталган эмес. Бардык фактылар менен цифралар илимий изилдөөлөр, анын ичинде көз карандысыз эксперттер менен биздин өнөктөштөр тарабынан тастыкталат. Ал ишти тануу мүмкүн эмес деп экологиялык долбоорлор боюнча адис түшүндүрдү.

Кумтөр жерлерин рекультивацияга даярдоо

2012-жылдан бери кумтөрчүлөр Скрябин атындагы Кыргыз улуттук агрардык университетинин жана «Манас» Кыргыз-Түрк университетинин студенттери менен кызматташтыкта кен жайында бузулган жерлерди калыбына келтирүүдө колдонууга мүмкүн өсүмдүктөрдү изилдеп келишет. Ал үчүн атайы сынамак жерлер менен түркүн өсүмдүктөр тандалып алынып, бийик тоолуу катаал шарттарга туруктуулары (волоснец сибирский, костер безостый, типчак) айдалат. Эксперименттик топтун мүчөлөрү үрөөн сээп, чоңойтуп, абалын байкап, изилдешет.

– Учурда биз кен жайын рекультивациялоо боюнча сынамак иштерин гана жүргүзүп жатабыз – деп Ольга Медоева баса белгилейт. – Кенди алып, өндүрүш бүткөндөн кийин булганыч топурак атайы полигондорго алпарып, көмүлөт. Азыр болсо компания бардык өндүрүштүк аянттарды, анын ичинде 400 гектар туюккапты да өндүрүштүк калдыктарды чогултууга колдонуп жатат.

Маанилүү жери, кен ишкана жабылганга чейин эки жыл мурда КР мыйзамдарына ылайык кен жайды рекультивациялоонун техникалык долбоорун иштеп чыгууга милдеттенет. Долбоор талап болгон бардык эксперттер менен экологиялык баа берүүлөрдөн өтөт жана калыбына келтирүү иштери бүткөндөн кийин ал жерди өз балансына кабыл алуу керекпи, же жокпу – мамлекет чечет. Биологиялык (өсүмдүк катмарын калыпка келтирүү) жана физикалык рекультивация – карьерлер, бош тек төгүлгөн жерлер, туюккап жана калдыктарды көмүүчү полигонду кошо алгандар туруктуулугу, андан соң беш жыл мониторинг жүргүзүүнү милдеттенет.

– Кендин рекультивациясын мамлекет эмес, компания толук мойнуна алат. 1994-жылдан тартып Рекультивация фондуна 21 миллион доллар которулган жана ал сумма улам толукталып турат – деп адис эскертет. Акыркы эсептөөлөр боюнча жалпы рекультивация иштерине 49 миллион доллар сарпталган. Компания дагы 10 жылда калган каражатты чогултуп бүтүп, толугу менен көздөлгөн ишке жумшамакчы. Эки тарап тең ишти катуу көзөмөлгө алат.

Цианид колдонуудан неге баш тартууга болбойт?

«Кумтөр» өндүрүштө цианид колдонуу боюнча эл аралык сертификациядан өткөн, демек компания бул суроодогу жалпы кабыл алынган эл аралык стандарттарга туура иштейт. Ал эми цианидден баш тартууга мүмкүндүк бербеген себеп мындай: рудадагы алтын майда дисперсиялуу абалда жана аны ылгап алуу мүмкүн эмес, ага кошумча, руданын курамында жез көп. Компаниянын адистери айлана-чөйрөгө таасирди дагы азайтуунун жолдорун ар дайым изденүүдө – туюккаптагы цианиддердин курамын төмөндөтүү жана башка химиялык заттардын колдонушун азайтуу ыкмалары дайыма жаңыртылып турат.

Борбор Азиянын эң ири алтын кениндеги мөңгүлөрдүн абалы?

Кен эксплуатацияланган бардык мезгилдерде айланадагы мөңгүлөргө туруктуу мониторинг жана изилдөөлөр аткарылат. Алар көрсөткөндөй, мөңгүлөрдүн тез эришине башкы себепкер климаттын өзгөрүп, абанын жылуулануусу. Компания менен көз карандысыз тараптар атайы чакырган гляциологдор ал маселени изилдеп чыгып, бул гипотезаны далилдеген. Окумуштуулардын байкоолорунда тез эрип жаткан мөңгүлөр алтын өндүрүшүнөн кыйла алыс, эч кандай адамдын таасири жок жерде да аныкталат. Ак-Шыйрак тоо кырка муздарынын эриши кендин таасиринен көз каранды эмес.

Ал эми Давыдов мөңгүсү болсо көп учурда эң терс мисал катары алынат, бирок ал Борбордук карьерди иштетүү үчүн сөзсүз алынышы керек. Давыдов мөңгүсүнү муз көлөмү табиятта ошол бойдон сакталат, болгону мурдакы жерден алынып, кайра ошондой эле бийиктикте, бирок башка атайы участка топтолот. Албетте, ал баштапкыдай бүкүлү эмес, бирок мөңгүнү жок деп айтуу мүмкүн эмес.

Айлана-чөйрөнү коргоодо кандай чаралар бар?

Компания гидрологиялык жана гидробиологиялык изилдөө жүргүзүп, мөңгүлөрдү иликтеп, абанын булганыч деңгээлин ченейт – жылдын орток көрсөткүчтөрү уруксат болгон чектен ашпайт. Айбанаттарды тизмектөөгө визуалдык байкоолор менен фотокапкан, карышкырларга GPS каргы колдонулуп, алардын жүрүм-туруму изилденет. Илимий изилдөөлөр менен айлана-чөйрөнү колдоо суроолорунда Сарычат-Ээргаш мамлекеттик коругу, Улуттук илимдер академиясы, “Флора жана Фауна Интернешнл” жаратылышты коргоо уюму жана башка өнөктөштөр менен кызматташуу тыгыз. Компания бардык кызыкдар тараптар менен жолугуп, биоартүрдүүлүк жана айлана-чөйрөнү коргоо боюнча жолугууларга катышып, уюштурууга ачык. Ал эми аткарылган иштер, жылдык отчеттор жана жалпы экология боюнча суроолорго кенен маалымат компаниянын www.kumtor.kg корпоративдик сайтында жеткиликтүү.

Ушундай каргылардын жардамы менен зоологдор карышкырлардын жүргөн маршрутун билишет.

Юлия ШИТОВА.

Бир нече жылдан бери кумтөрчүлөр менен студенттер кендин рекультивациясына жарамдуу чөптүрлөрүн изилдөө иштерин аткарат. Климаттын катаал шарттарында деңиз деңгээлинен үч миң метр бийик жерге бардык өсүмдүктөр туура келе бербейт. Жумушчу топтун мүчөлөрү сынамак жер тилкелеринде урук чогултуп, чөп айдап, анын өсүп-өнүшүнө байкоо жүргүзөт.

“Кумтөр” компаниясынын 2017-жылдагы
I чейрегинин өндүрүштүк

ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

centerra GOLD

3 962 КГ алтын
өндүрүлгөн

4 190 КГ сатып
өткөрүлгөн

Centerra Gold Inc. («Центерра») жана «Кумтөр Голд Компани» («Кумтөр») 2017-жылдын I чейрегиндеги өндүрүшүн жыйынтыкташты. Үч айда Кумтөрдө 127400 унция¹ же 3962,59 кг алтын өндүрүлүп, 2,2 миллиард сомдон ашуун салыктар жана милдеттүү төлөмдөрдү которулган.

бюджетке салым
2,2 млрд
сом

2017-жылдын 31-мартына карата	миң АКШ доллары менен
Дүң кирешеге салык	23 168,14
Ысык-Көл облусун өнүктүрүү фондуна салым	1 389,47
Экологиялык төлөм	310,00
Кызматкерлердин кирешесине салык	1 245,57
КРдын Социалдык фондуна төлөмдөр	5 673,43
Бажы төлөмдөрү	148,83
Резидент эместердин кирешесине салык	168,59
Башка салыктар жана милдеттүү которуулар	108,94
Бардыгы	32 213
31.03.2017-ж. карата АКШ долларынын КРнын сомуна карата расмий курсу	68,61
Төлөмдөрдүн эквиваленти миң сом менен	2 210 032,01

Эскертүү: 2009-жылдын 24-апрелиндеги “Кумтөр” долбоору боюнча жаңы шарттар жөнүндө макулдашууга ылайык, дүң киреше салыгын жана Ысык-Көл облусун өнүктүрүү фондуна салымды эсептөө үчүн негиз катары көрсөтүлгөн мезгилдеги продукцияны сатуудан түшкөн иш жүзүндөгү акча каражаты саналат.

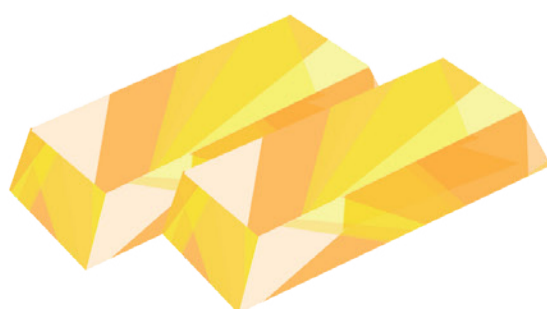
2017-жылга прогноз

Кумтөр кен ишканасы Кыргыз Республикасында жайгашып, Борбор Азиядагы батыш компания башкарган эң ири алтын кен. 1997-жылдын май айында өнөр-жайлык өндүрүш башталгандан тартып 2017-жылдын 31-мартына чейин Кумтөрдө жалпысынан **11,064 млн унция** же **344,143 тонна алтын** өндүрүлгөн.

«Кумтөр Голд Компани» бүтүндөй өндүрүштүк цикл үчүн жооптуу «Кумтөр» долбоорунун оператору.

«Кумтөр» кенинде өндүрүлгөн **Доре** куймаларын **КГК**, «Кыргызалтын» ААКы жана КР Өкмөтү ортосунда түзүлгөн алтын жана күмүштү сатып өткөрүү жөнүндө макулдашууда каралгандай, Кара-Балта ш. аффинаждык ишканада кайра иштетүү үчүн «Кыргызалтын» сатып алат. Аффиналданган алтын менен күмүштү КР аймагында жана анын сыртында сатып өткөрүү укугуна жалгыз «Кыргызалтын» ААК гана ээ.

Узурбек ЖЫЛКЫБАЕВ:

КЫРГЫЗСТАН БЕРМЕТИН САКТАСА, БАКТЫЛУУ ӨЛКӨ БОЛО АЛАТ

2017-жылдын март айында өлкөнүн премьер-министри кадрдык өзгөртүүлөрдү киргизди – Узурбек Жылкыбаевди депутаттык креслодон Ысык-Көл облусунун губернаторлугуна которуп, Асхат Акибаевди алмаштырды. Дайындалгандан бери мамлекеттик масштаб боюнча бир кашык убакыт өттү. Айрым жетекчилерге иштин жайын түшүнүүгө узак мөөнөт керек. Узурбек Казиевич болсо жөн-жайынан келген жок. Ысык-Көл районунун Ананьево айылында туулган. Бостери айылдык кеңешинин депутаты, кийин райондук кеңештин депутаты болгон. Туристтик тармакты ичинен тааныйт. 2013-жылы Асхат Акибаев «Аврораны» жетектеп турганда ал «Кыргызское взморье» санаторий филиалынын директору болуп эмгектенген. Кесиптештер биргелешип Кыргызстан курорттор ассоциациясын түзүп, ал азыр ийгиликтүү иштөөдө. Андыктан, эстафетаны колго алып, өзүнө чейин башталган демилгелерди улантууга жүз пайыз даяр. Ошондой даярдык менен биздин суроолорго да жооп берди.

Инвестиция тартуу – №1 маселе

– Узурбек Казиевич, Ысык-Көл облусун башкаруу сунушу күтүүсүз болдубу? Дароо макул болдуңузбу же ойлондурган учур болдубу?

– Чынын айтсам, Асхат Акибаевдин башка орунга которулушуна байланыштуу премьер-министр бул орунду мага сунуштайт деп күткөн эмесмин. Бирок, көпкө ойлонбой макул болдум. Анткени Ысык-Көл облусунун потенциалын, кандай көйгөйлөргө калкы дуушар экенин билем. Жогорку Кеңештин алтынчы чакырылышында депутат кезде аларды чечүү менен алектенгем.

– Облусту башкаруу оңой эмес. Барынан татаал эмне?

– Албетте, өтө чоң жоопкерчилик, анткени Ысык-Көл Кыргызстандын визиттик карточкасы эсептелет. Туристтер бизге мейманга келип, үйлөрүнө кандай таасир алып кетеринен республиканын имиджи көз каранды. Аймакты натыйжалуу башкаруу үчүн көп күч-кубат керек. Менин дараметиме ишенич арттырышты деп ойлойм, болбосо мага сунушталбайт эле.

Ал эми облуста иштөө ырахат. Ысык-Көлдүктөр эмгекчил, ойлоп тапкыч, көп нерседен маалымдар жана өзгөрүүлөргө даяр. Албетте карттанган маселелер да бар – жергиликтүү чиновниктердин мамлекеттик сатып алуулар боюнча суроолору көп. Тендер уткан курулуш компаниялар милдеттенмелерин аткарбай жатканына даттанышат. Аны чечсе болот. Бийлик өкүлдөрү менен чогуу тендер өткөрүп, курулуштун жүрүшүн көзөмөлгө алса болот. Бирок баарынан татаал маселе – экономикага чет элдик инвесторлорду тартуу. Жолундагы тоскоолдуктарды аныктап чыгып, өнөктөштөрдүн талаптары менен шарттарын билүү шарт. Балким, айрым биздин аракеттер туура эмес же коомчулуктун кээ бир туура эмес кылыктары потенциалдуу инвесторлорду чочутуп жатат. Ушул жакта кыйынчылыктар бар.

Бул сезон өткөндөн жаман болбойт

– Коопсуздук суроолору кандай чечилүүдө? Өткөн жайда туристтер жагымсыз окуяларга кабылган учурлар орун алган.

– Баары тилекке каршы жылма, жакшы болбойт, инциденттер орун алат, бирок жалпысынан өткөн жылкы сезон жай баракат өткөн. Быйылкысы андан жаман болбойт деген ишеничтемин.

Коопсуздук суроолору биз тыгыз иш алпарган күч структуралары менен талкууланган. Милиция эң мыкты даярдыгын Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарында Кыргызстан 53 өлкөдөн меймандарды кабыл алганда даана көрсөттү. Эсиңиздерде болсо, ал иш-чара кынтыксыз өткөн.

– Кышкы турсезондун жыйынтыктарына кандай баа бересиз?

– Обьективдүү болсок, быйыл бир аз азыраак болду жана кеп биздин даярдыгыбызда эмес. Коңшу өлкөлөрдөгү экономикалык абал туристтердин эс алуусуна таасир этти. Орусия менен Казакстандын улуттук валюталары кескин наркын жоготуп, Ысык-Көлдө эс алуу жолдомолорунун баалары 2015-жылга салыштырганда сезилерлик айырмага ээ болду. Девальвация казакстандыктар менен орусиялыктардын капчыгын какты.

– Ысык-Көл облусунда жол боюндагы кафелерди, туалеттерди оңдоону убада кылып келишет, бирок баягы эле таз кейпи. Абал качан оңолот?

– Ысык-Көл облусунун 5-6 жеринде туристтик маалымат борборлорун куруу чечилип жатат. Ал жакта жолоочулар эс алып, бир аз сергип, кофе-канадан түштөнө алышат. Долбоорду Дүйнөлүк Банк каржылоодо. Андыктан келерки жайда туристтерди жагымдуудан таң калтырабыз. Тейлөө менен комфорттун деңгээлин жогорулатууга талап коебуз.

– Пансионаттардын туристтерди кабыл алууга даярдыгы кандай текшерилди?

– Адатта, ал ишти атайы комиссия аткарат жана ага Санэпидстанция, Мамэкотехинспекция, ӨКМ, ИИМ, прокуратура, жергиликтүү бийлик жана экологдор кирет. Мурдакы жылда-

ры кандай болгон? Жайдын башында тазалоочу чарбалары иштебеген, өрт коопсуздугу сакталбаган же мамлекет алдында карыздары үчүн бир нече пансионат жабылган, ал эми сезон маалында эч нерсе болбогондой кайра ачылып, туристтерди кабыл алган. Быйыл андай болбойт – бардык талаптар толук орундалмайын иштебейт. Бул эң биринчиден көлдү сактоо үчүн зарыл.

Узак жол

– Мурдакы облус губернатору «Кумтөргө» ишен, бирок өзүн да аракеттен деп белгилечү. Кен ишкана жабылчу мезгил да келет жана азыртан баштап анын ордуна киреше булактарын караштыруу зарылчылыгы турат.

– Асхат Акибаев сунуштаган кепилдик фондун түзүп, Ысык-Көл өнүктүрүү фондуна которулган каражаттын 40 пайызын сактоо идеясын жактырам. Аны орундатуу механиздерин ойлоноубуз шарт. Чынында, кендин иши аяктаганда инфраструктураны жакшыртуу, мектептерди, оорукана жана жолдорду курууга акчаны кайдан алабыз деген суроо келип чыгат. Андыктан каражаттын бир бөлүгүн иш орундаарын түзүп, ишкана ачып, бизнести өнүктүрүүгө жумшоо милдет.

– Соттун чечими менен «Кумтөрдүн» эсептери камалган бойдон жана инвестор аймактагы социалдык программаларын ишке ашыра албай турат. Суроо чечилет деп ойлойсузбу?

– Кыргызстан менен «Центерранын» сүйлөшүүлөрү жүрүп жатат, балким жакын арада абалды чечип, компания социалдык багыттагы иштерин улантып, көлдүктөргө жардам берүү аркылуу аймакты ар тараптуу өнүктүрүүдөгү орчундуу салымын кошот деп ишенем.

– Ысык-Көл өнүктүрүү фонду тууралуу сөз көп. Маселен, каражат туура эмес сарпталат, 2016-жылы ак-

Дүйнөнүн эң бактылуу өлкөсү эмнеси менен мактанат? Өнүккөн экономика, элдин бакубат турмушу жана керемет жаратылышы. Алгачкы эки учурду көздөй дагы узак жолдо болгону менен, үчүнчүсүн табият өзү тартып берген – туруктуу өнүгүү үчүн аны сактоо маанилүү деп Ысык-Көл облусундагы Өкмөттүн ыйгарым укуктуу өкүлү терең ишенет. «Ысык-Көл кабарларына» берген маегинде Узурбек Жылкыбаев азыр кандай чара көргөндө 10 жылдан кийин Ысык-Көл туристтик бейишке айланарын айтып берди.

– Баары тилекке каршы жылма, жакшы болбойт, инциденттер орун алат, бирок жалпысынан өткөн жылкы сезон жай баракат өткөн. Быйылкысы андан жаман болбойт деген ишеничтемин.

Коопсуздук суроолору биз тыгыз иш алпарган күч структуралары менен талкууланган. Милиция эң мыкты даярдыгын Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарында Кыргызстан 53 өлкөдөн меймандарды кабыл алганда даана көрсөттү. Эсиңиздерде болсо, ал иш-чара кынтыксыз өткөн.

– Кышкы турсезондун жыйынтыктарына кандай баа бересиз?

– Обьективдүү болсок, быйыл бир аз азыраак болду жана кеп биздин даярдыгыбызда эмес. Коңшу өлкөлөрдөгү экономикалык абал туристтердин эс алуусуна таасир этти. Орусия менен Казакстандын улуттук валюталары кескин наркын жоготуп, Ысык-Көлдө эс алуу жолдомолорунун баалары 2015-жылга салыштырганда сезилерлик айырмага ээ болду. Девальвация казакстандыктар менен орусиялыктардын капчыгын какты.

– Ысык-Көл облусунда жол боюндагы кафелерди, туалеттерди оңдоону убада кылып келишет, бирок баягы эле таз кейпи. Абал качан оңолот?

– Ысык-Көл облусунун 5-6 жеринде туристтик маалымат борборлорун куруу чечилип жатат. Ал жакта жолоочулар эс алып, бир аз сергип, кофе-канадан түштөнө алышат. Долбоорду Дүйнөлүк Банк каржылоодо. Андыктан келерки жайда туристтерди жагымдуудан таң калтырабыз. Тейлөө менен комфорттун деңгээлин жогорулатууга талап коебуз.

– Пансионаттардын туристтерди кабыл алууга даярдыгы кандай текшерилди?

– Адатта, ал ишти атайы комиссия аткарат жана ага Санэпидстанция, Мамэкотехинспекция, ӨКМ, ИИМ, прокуратура, жергиликтүү бийлик жана экологдор кирет. Мурдакы жылда-

ры кандай болгон? Жайдын башында тазалоочу чарбалары иштебеген, өрт коопсуздугу сакталбаган же мамлекет алдында карыздары үчүн бир нече пансионат жабылган, ал эми сезон маалында эч нерсе болбогондой кайра ачылып, туристтерди кабыл алган. Быйыл андай болбойт – бардык талаптар толук орундалмайын иштебейт. Бул эң биринчиден көлдү сактоо үчүн зарыл.

– Мурдакы облус губернатору «Кумтөргө» ишен, бирок өзүн да аракеттен деп белгилечү. Кен ишкана жабылчу мезгил да келет жана азыртан баштап анын ордуна киреше булактарын караштыруу зарылчылыгы турат.

– Асхат Акибаев сунуштаган кепилдик фондун түзүп, Ысык-Көл өнүктүрүү фондуна которулган каражаттын 40 пайызын сактоо идеясын жактырам. Аны орундатуу механиздерин ойлоноубуз шарт. Чынында, кендин иши аяктаганда инфраструктураны жакшыртуу, мектептерди, оорукана жана жолдорду курууга акчаны кайдан алабыз деген суроо келип чыгат. Андыктан каражаттын бир бөлүгүн иш орундаарын түзүп, ишкана ачып, бизнести өнүктүрүүгө жумшоо милдет.

– Соттун чечими менен «Кумтөрдүн» эсептери камалган бойдон жана инвестор аймактагы социалдык программаларын ишке ашыра албай турат. Суроо чечилет деп ойлойсузбу?

– Кыргызстан менен «Центерранын» сүйлөшүүлөрү жүрүп жатат, балким жакын арада абалды чечип, компания социалдык багыттагы иштерин улантып, көлдүктөргө жардам берүү аркылуу аймакты ар тараптуу өнүктүрүүдөгү орчундуу салымын кошот деп ишенем.

– Ысык-Көл өнүктүрүү фонду тууралуу сөз көп. Маселен, каражат туура эмес сарпталат, 2016-жылы ак-

ча кайда жумшалды? Фондунун келечек ишин кандай көрөсүз?

– 2016-жылы жаштарды колдоо жана соцообъектилерди – мектеп, бала бакча, медициналык жайлар менен спорт аянттарын курууга 400 млн сомдой жумшалды. Ар бир райондо байкоочу кеңеш бар, ал долбоорлорду тандап, облкөнөшкө жиберет. Ал жакта кайсыга акча бөлүүнү чечишет. Андан кийин тендер өткөрүп, каражат бөлүнөт. Көйгөй болсо мында: маселен бала бакча курууга 30 млн сом керек, бирок жылына ал үчүн болгону үч млн берилет, курулуш болсо узакка созулуп кетет. Мен башталган иштерди аягына чыгаруу чечимин кабыл алдым. Курулуп жаткан объектилерди колдонууга тапшырып туруп, жаңы долбоорлорду баштайбыз. Ал эми тендер уткан иш аткаруучу компаниялар өзүнчө маселе жаратат. Аларды тартипке чакырабыз!

– Узурбек Казиевич, Ысык-Көлдү 10 жылдан кийин кандай көрөсүз?

– 10 жылдан кийин сиз менен бүгүн талкуулаган инфраструктура, экология, инвестиция тартуу жана социалдык суроолору чечилип, артта калган болорунан үмүттөнөм. Колубузда бар тынчтыкты сактап, урпактарыбызга тапшыруубуз милдет. Кыргызстандыктар бактылуу эл, биздин колубузга керемет жаратылыш тийген. Көгүлтүр бермет, токой, тоолор, сууларды сактап, коргоп, балдарыбызга калтырышыбыз керек. Биздин балдар заманбап мектептерге барат, башкы магистрал – Ысык-Көлдү айланган жолду мыктылап соңуна чыгарабыз, туристтер саны менен тейлөөнүн сапаты жылдан жылга жогорулайт, андан улам республиканын бюджетине киреше көбөйөт. Биз ушуга умтулабыз.

Маектешкен Юлия ШИТОВА.

Фото: Ысык-Көл облустук ыйгарым укуктуу өкүлчүлүктүн басма сөз кызматы.

АЙБАНАТТАРДЫ

«Кыргызстандын жаратылышты коргоо системасын реформалоо үчүн» кыймылынын мүчөлөрү менен Курчап турган чөйрөнү коргоо жана токой чарбасы мамлекеттик агенттигинин өкүлдөрү курч экологиялык маселелерди талкуулашты.

Кыймылдын активисттери Влад Ушаков менен Жамиля Жээнбаева өлкөнүн жаратылыш коргоочуларына үнү жетерине ишенишет – эч кандай чара көрүлбөсө кесепеттери кайтарылгыс жана кейиштүү болушу мүмкүн.

Учурда токой кыюуга толук бөгөт турганы менен Кыргызстандын ар тарабында отунчулар токойго аёосуз балта чабууда. Өз-өзүнчө жериндеги чиновниктердин да, активисттердин да колунан аларды токтотуу келбейт. Биргелешкен аракеттер балта менен бензоаранын үнүн басат беле?

КЧКЖТЧ өзү демилгелеген жолугушуу чыңалуудан башталды. Директордун орун басары Нурлан Жумаев журналисттердин маалыматты туура эмес өңүттө чагылдырарын божомолдоп бардык диктофон жана камераларды өчүрүүнү талап кылды.

– Келгиле досторчо, шериктерче сүйлөшөлү - деди ал.

Жаздыруучу шаймандар ага кандай тоскоол болоору түшүнүксүз, бирок акыры бир бүтүмгө келүү мүмкүн болуп, баарлашуу башталды. Кээде эмоциялуу, кээде көмүскөдө калган пикирлер, айрым учурда талашып-тартышуу да болду. Сүйлөшүүнүн темасы өткөн жылдын декабрында активисттер бийликке жолдогон петиция болду. Кыскача, катарында белгилүү экологдор, журналисттер, фотожурналисттер бар кыймылдын өкүлдөрү Кызыл китепке кирген жаныбарларга аңчылыкты тыюу, токойлорду кыюуну токтотуу жана жаратылышты коргоо системасындагы коррупцияга бөгөт коюуну талап коюшкан.

Дөңгөчтөрдүн курчоосунда

Кайдыгер эмес саякатчылардын баамында бардык аймактардагы токой-

лордун кыйылып жок болуусу (видео жана фото далилдер активисттердин республиканын кооз жаратылыш аймактарына барган сайын көбөйүүдө) өлкө үчүн зор көйгөй. Дагы бир аз, дагы бир кадамдан кийин Кыргызстанды даназалуу токойлорунан жылаңач беттер менен дөңгөчтөр эле калат. Жууку, Жети-Өгүз, Каракол жана Барскоон капчыгайларында карагайлар менен теректер аёосуз жок кылынууда. Бул орусиялык карагайдын баасы арзандагандан кийин мыйзамсыз токой кыюулар азайгандан кийинкиси.

– Мыйзамсыз токой кыйган адамды колунан кармап алып, фото далилдерди жалпыга маалымдап, тыюу салууга үндөгөн кездер болгон. Бирок токой чарбанын кызматкерлери талкууга кошулуп, «Балким куурап калган дарак?» «Жок дүмүрүн карасанар, сопсоо бак!» «Кыйшык өскөн бак?» «Устунун

карасанар, түптүз!» «Балким шамалдан жыгылган?». Бардык аргументтер түгөнгөндө чиновниктер «Ооба, айбандын иши, бирок биздин колдон эмне келет?» - деп үшкүрүнгөнүн белгилүү фотожурналист **Владислав Ушаков** бөлүшөт. «Балдар, силер көп нерсени билбейсиңер» - дегенди көп угабыз. Биз токой чарбасында түшүнүгүбүз жок дешет, бирок токой массивдери жок болуп баратканы ачык-айкын көрүнүүдө. Биздин маалыматтар боюнча кайдыгерлик үчүн кызматтан алынган чиновниктер бир аздан кийин кайрадан эле системага кайтып келүүдө. Токойлорду калыбына келтирүүгө гранттык долбоорлорго бөлүнгөн акча каражаттары кандайча колдонулуп жатканы түшүнүксүз. Серейген чыбыктар ишинердин көрсөткүчүбү? Арсланбобдун даңазалуу мөмө-жаңгактуу токойлору жок болуу коркунучунда.

– Токой деп аталганы менен, заты жок. Жаш дарактар өспөй калган. Ал токой арбакка айланып баратат. 70 жылда ал жок болот, - деп фотосүрөтчү жеке байкоолоруна негизделген кайгылуу прогнозун бөлүшөт.

Даназалуу жаңгак токой 700 миң гектарга жайылган. Советтер Союзунун таркашы менен Жамааттык токой чарбасын уюштурушкан. Бирок убакыттын өтүшү менен ал жол өзүн актаган жок. Жаратылыш байлыктарына жырткычтык мамиле түбүнө жетти. Бүгүн мамлекеттик агенттик Жамааттык токой чарба жүргүзүүнү жокко чыгарды. Кеч эмеспи?

Бул суроого агенттикте жооп жок.

Акча аз, кадрлар дагы

Токойду коргоого жандуу калкан болуп турган активисттердин жалындуу, учуру менен өтө эмоциялуу сөздөрүнө

АТПА, ТОКОЙДУ КЫЙБА

Кыргызстан түркүн эл аралык форумдар менен тегерек столдордо илбирсти коргоо боюнча милдеттенгенин айтып, бир колу менен меморандумдарга кол коюп, планетанын экологиялык жашоосунда катышын көргөзүп, экинчи колу менен уникалдуу жаныбарларды өлтүрүүдө. Лицензия алып-албай атып жатышкан туяктуулар аламышык илбирстин негизги азыгы. Тоо теке, аркар-кулжа жоголсо илбирс да тукум курут.

жооп берүүдө, жаратылышты коргоочу ведомствонун чиновниктери Кыргызстандын бардык аймактарында токой кыюуга тыюу салынганы менен, көйгөйлүү жерлер бар экенин танган жок. Жана бардык маселе акыры барып кадрларга такалат экен. КЧКЖТЧ кадрларга абдан муктаж, андыктан барынын жакшы кароого үлгүрбөй жаткан кези. Адистердин курч тартыш болгонуна карабастан (жер-жерлерде болгону 884 токойчу, ар бири 3,5 миңден 5 миңге чейин гектар аймакты кыдырууга муктаж) ага кошуп алты миң сомго жетпеген жарыбаган маяна болсо да, адамдар аракеттенип, иштеп жатышат деп жаратылышты коргоочулар билдирет.

– Браконьерчилик менен күрөшүү үчүн Жети-Өгүз районунда эки топ түзүлгөн деп билдирет **КЧКЖТЧ директорунун орун басары Нурлан Жумаев**. – Жаргылчак айылындагы күзөт учурунда 25 дөңгөч табылган. Ал жакта бир эле жол бар. Окуяга токойчунун тиешеси бар экени түшүнүктүү. Териштирүүлөрдүн негизинде токойчу, токойду коргоо жана сактоо боюнча токойчулук боюнча башкы инженер кызматтарынан алынган. Материалдар РИИБге берилип, дагы эле каралып жатат. Биз өсүмдүк дүйнөсүнө зыян келтирилген токой чарбанын директоруна ишти көзөмөлгө алууну талап менен кат жолдодук.

Көрсө, мындай иштердин баары эле аягына чыгарылбайт экен. Из кубарлардын кабинеттеринде токтоп калып, күнөөлүүлөр жоопко тартылбай келет. Жоопкерчиликтен кутулуп кетүү же үстүртөн жазалоо – көнүмүш.

Баратсам эле, тоо теке

– Акыркы жылдары токой кыйганы же Кызыл китепке кирген айбанатты атканы үчүн канча адам жазасын алды?

– Бир дагы, – бул активисттердин суроосуна жооп. Мыйзамсыз аңчылык

үчүн өткөн жылы 12 браконьер соттолгон. Бардыгы шарттуу жаза менен кутулган. Ысык-Көлдөгү ак илбирсти аткан мергенчи 500 миң сомдук штраф менен кутулган. Ал тургай ага мергенчилик мылтыгын да кайтарып беришкен.

– Акимчиликтен ал үчүн суранычтар болду, ал көп балалуу ата экен. Райондук соттун чечимине макул болбой, ишти облус сотуна бердик. Аксы жана Ат-Башы райондорунда мыйзамсыз аңчылык үчүн соттолгондор жазасын алып, үй мүлкү менен жер үлүштөрүнөн ажыратылган, – деп түшүндүрөт жаратылыш ресурстарын коргоо жана рационалдуу пайдалануу департаментинин директору Алмаз Мусаев.

Бирок көбүнө кылмышкердин күнөөсүн айкын болуп турса да далилдөө кыйын. Браконьерлер мыйзамдардагы жылчыктарды колдонушат. Мисалы, көтөрүп келаткан олжону ал атпаганын, «баратсам эле, тоо теке» деп кутула беришет.

Департамент Юстиция министрлигине айбанаттарды өлтүрүү үчүн айып пулду көп эсе көтөрүү жана жапайы жаныбарларды сактоо, алып жүрүү жана кайра иштетүү үчүн жазаны катуулатуу демилгеси боюнча мыйзам долбоорун жиберген, азырынча ведомствонун мыйзам бузуучулар менен күрөшүү ыкмасы ушундай. Бардык структуралардын бирге аракеттенүүсү жөнүндө меморандум иштелип чыгып, анда браконьер кармалганда иликтөөнү создуктурбоо үчүн ким кандай иш аткарышы керектиги жазылган. Баса, анда жарандык активисттерди тартуу каралган – айлана-чөйрөнү коргоодо коомчулук да карап турбастан, кошо катышуу сунушталат.

Аңчылык эмнеге керек

Бул курч суроо да каралды. Кызыл китепке кирген төрт жаныбар түрүн атууга 2025-жылга чейин мораторий

киргизүү боюнча демилгелүү топ мыйзам долбоорун парламентте каралуусу үчүн толуктап иштеп чыгууга мажбур болду. Жыйынтыгы белгилүү – депутаттар мораторийди колдогон жок. Аңчылыкка тыюу салуу боюнча эки жааттын келишпестиктери чоң. Экологиялык кыймылдын мүчөлөрү Кыргызстанда жапайы жаныбарларды эсепке алуунун методикасы жок жана аркар, Марко Поло койлорунун же жоголуп бараткан илбирстин так санын эч ким билбейт деген ойдо.

КЧКЖТЧ болсо тескерисинче, эсептөөлөр убагында (ведомство өз күчү менен беш-алты жылда бир, аңчылыкка тиешеси барлар - жылыга) жүрүп, туяктуулардын саны туруктуу, демек аларды атса болот деген ишенимде. Агенттик кызматкерлеринин айтканына ишенсек, башка сейрек айбанаттардын абалы жакшырыптыр: жейредин саны 17, Северцев койлору 150гө жетиптир. Өз учурунда алар Кыргызстандагы дээрлик жок болуп кеткен тизмеде турган.

– Глобалдуу реформалар «Аңчылык боюнча» мыйзамдын кабыл алынышы менен башталган. 2014-жылга чейин Ысык-Көл жана Нарын облустарында 70 аңчылык чарба болгон. Азыр 42 кылып кыскартып, – дейт Алмаз Мусаев. – Аңчылык маалым кыскартып, айрым жаныбарларга аңчылыкты жер-жерлерде толук тыйдык.

– **Жаныбарларды өлтүрүүгө уруксат берүүдөн мамлекет эмне пайда көрөт?** – деп социолог Жамиля Жээнбаева кызыкты.

Аңчылык департаментинин атайы эсебине жылыга 25 миллион сом түшөт. Ал акчанын 25 пайызы же 13,5 миллиону аңчылык чарбалар жайгашкан жерлердин жергиликтүү бюджетине которулар, 35 пайызы (18 млн) департаменттин өзүндө жандыктарды каттоо-эсептөө иштери үчүн калат. Калганын аңчылык чарбалары кор-

гоо жана биотехникалык иштерге деп алышат.

– Быйыл кабыл алынган Бюджет кодекси боюнча аңчылыктан түшкөн акча мындан ары республикалык казынага барат, – деп ведомстводо кошумчалашты.

– Демек, бизде мылтык атылбашы үчүн сырттан бир миллионго жетпеген акча тартуу абзел. Ал чакан чет элдик грант. Кайгылуу көрүнүш, – деп активисттер эсептеп, КЧКЖТЧдагы жолугушунун катышуучуларына жапайы айбанаттарды атууга жеке мамилесин сурашты.

Экологдор үн катышпады.

Тыянагы кандай

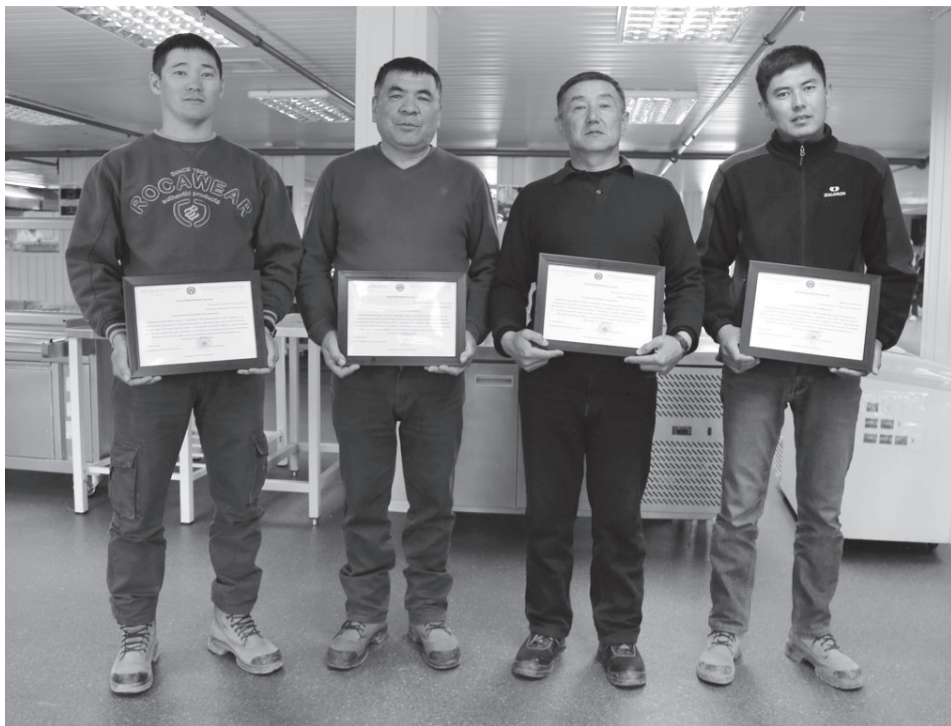
Бул акыркы эмес жыйындын тыянагы – тараптардын тыгыз иштешүүсү. Агенттик өкүлдөрү экологиялык мыйзамдын ар бир наадандык менен бузулушун социалдык тармактарга жайылтуудан мурда аларга дароо кабарлоону суранды.

– Бизге кабарлагыла, биз чара көрөбүз. Эч нерсе кылбасак, анда сындагыла, жазгыла, – деп сунуштап, жаңы катталган фактыларды териштирүүгө убада беришти. Чоңкурчак өрөөнүндө туристтер теректердин массалык кыйылышын тартып алышкан. Отунчуларды кармашар бекен? Же Сары-Челек биосфералык корук көпчүлүк эс алуучу жай эмес бирок элден бут коерго жер жок, артында болсо сөзсүз “из” калат. Балким жетекчилер ал жердин токойчусуна таасир этүү жолдорун таап, туристтерди кайыкка салып ташыбай, элге корук курорт эмес экенин түшүндүрө баштайт.

Ал эми эң негизги тыянак – эки жаат акыры бири-бирин угуп, акыры түшүнүшүүгө жеткени. Жаратылышты коргоо – жалпынын иши. Ал талашсыз.

Юлия ШИТОВА.
Фото: Влад УШАКОВ.

Алар саамга да жардам сөзсүз болорунан үмүт үзгөн эмес. Адамдар да, атайы техника да куткаруу учурунда мүдүрүлгөн жок.

Куткаруу операциясынын катышуучулары (солдон оңго): Найзабек Исманов, Бейше Токоев, Марат Шабиев жана Аскар Мамырканов

«Кумтор Голд Компанинин» тобокелдерди башкаруу, нормативдик негизди сактоо жана туруктуу өнүктүрүү боюнча вице-президенти Родни Ступарик дароо суу сордуруу боюнча адистердин бригадасын жана керектүү жабдууларды камдоону тапшырды. Баа жеткис жардамы үчүн айыл өкмөтү ага жана куткарууга катышкандардын бардыгына ыраазычылык кат тапшырды.

ЖЕРДЕН СУУРУП ЧЫГЫШТЫ: ЫСЫК-КӨЛДӨ ЭКИ СУТКАГА БЕКИЛИП КАЛГАН ШАХТАЧЫЛАРДЫ КУТКАРЫШТЫ

Жардам жакындардан келди

Куткарууну чыныгы керемет деп аташты. 22- апрелде Кайрат Доргоев менен Азамат Тойматов - «Жыргалаң-Доргокөмүр» ЖЧКсы иштеткен көмүр кенинин шахтачылары бекилип калган. Ал ишембиде, Ак-Суу районунун Жыргалаң айылындагы объектиде жардыруу иштери жүрүп жаткан. Жигиттер шахтага түшүп, бирок кайра чыга албай калышкан. Эриген суулар бир жерге топтолуп, жардыруу болгондо күтүүсүздөн жиреп кетип, шахтачылар чыгып кетүүгө үлгүрбөй калган. Катуу агым алардан озуп барып, чыга беришти жаап калган. Кийин маалым болгондой, бекилип калган адамдар жабыркаган эмес. Кургак, коопсуз деп табылган жерге жетип, жардам күтө баштаган.

Издөө-куткаруу иштери шахтачылар дайынсыз болгондон бир саат өтпөй башталып, эки суткага уланган. Ал убакыт ичинде жигиттер чыйрак калууга аракеттенген, бирок, түркүн ойлор келген учурлар да болгон – үстүдө жүргөн жакындар, үй-бүлө аларды издеп, жанын коерго жер таппай жатканын ойлонушкан. Ал эми куткаруучулар, суучулдар, айылдаштар, жергиликтүү бийлик жана Ак-Суу райондук Жарандык коргоо кызматынын өкүлдөрү – бардыгы 200дөй адам тынымсыз иштеп, балдарды аман-эсен куткарып калуу аракетинде болушту. Өзгөчө кырдаал түзүлгөн жерге үч атайы машине, суу сордуруучу чоң насосту “Кумтөр” компаниясы жиберген.

Дыкат мерчемделип, так уюштурулган аракеттер менен гана эки суткадан кийин шахтачылар жарык дүйнөнү кайрадан көрүштү.

– Акыры баары жакшы болду, бизди куткарышпаса эмне болмок – билбейбиз, айылдаштар, жакындарыбыз жана

куткаруу иштерине катышкан бардык адамдарга ырахмат -деп, Кайрат Доргоев ооруканадан ыраазычылыгын билдирип жатты. Эки шахтачы тең бактылуу экен – дарыгерлер жалпы сууктап калуу деп даргын аныктап, жакын арада эле үйлөрүнө кое берген.

Жер алдында аябагандай суук, сыз болуп, ачкачылык сезилген деп эстейт Кайрат.

– Бирок баарынан коркунучтуусу суук болду. Шахтанын желдетүүчү жеңдерин орогон материал менен чулганып, жылынып жаттык. Канча убакыт өткөнүн акыры билбей калдык... Улам-улам суунун деңгээли азайдыбы деп карап жаттык. Акыры суу тартылганын байкаганда, куткаруучуларды көздөй жыла баштадык. Алдыда жарыкты байкаганда өзүбүздүн фонариктер менен белги бердик – деп баяндап, бир да мүнөткө куткаруу келерине ишенимден тайбаганын, үстүдө жакындары менен кайдыгер эмес адамдар бар экенин, алар колдон келгенин жасап, эки адамдын өмүрүн сактап калганын айтат.

Куткаруучулар ким болду экен?

Биринчи күнү адамдар чогулуп, эки тентушун куткарууга чамынган, өз күчтөрү менен жасай албарын түшүнгөн. Окуя болгон жерге келген суучулдар шахтага түшүүдөн баш тартышты – өтө кооптуу эле. Суу сордуруучу чакан кубаттуу насостор жарактан чыгып, шахтадагы сууну кол менен, чакалап ташый баштаган. Бирок жер алдында топтолгон миң тонна сууну кол менен ташып качан бүтүшмөк?! Ар бир өткөн саат абалды улам начарлата баштаган. Шахтачылар суук жана сыз жерде көпкө чыдай албары түшүнүктүү болгон...

Абалды баамдап туруп, Барскоон айыл башкармачылыгынын жетекчиси

Руслан Эшмамбетов «Кумтөр Голд Компани» жетекчилигине кайрылган.

– Биз жардамга чакырыгына дароо жооп берип, окуянын өзгөчөлүгүн баамдап туруп, беш адамдан турган куткаруучуну топтодук. Алар суу сордуруу кызматынын координатору Бейше Токоев, кен жайдын администратору Аскар Мамырканов, техникалык коопсуздук инженери Марат Шабиев, мастер-электрик Найзабек Исмаилов жана слесарь-монтажник Эльнур Гайнутдиновдор - деп эр жигиттердин ысымдарын «Кумтөр» кенинин техникалык камсыздоо кызматынын менеджери Джерард Уиглсворс атады.

Кен ишкананын улуу гидрогеологу Кирилл Алексеевдин айтымында куткаруучу операцияга атайы жабдуу тандалган: кабелдер, түтүктөр жана кубаттуу насостор. Андай жабдуулар карьердеги сарыккан сууну кургактоо үчүн колдонулат. Сегиз сааттан кийин Жыргалаң кенине барып (шахтага барчу жол апрелдин соңунда дагы эле муз жана кардын алдында жатат, жана унаалардын өтүүсү кыйынга турат) кумтөрчү адистер дароо насосторду орнотушкан. Түнү бою иштеп, шахтадагы суунун дэңгээли жети метрге төмөндөгөн. Акыры шахтадагы штрек көрүнгөндө куткаруучулар суудан жогорурак, кургак жерде турган адамдарды көрүшкөн. Кудай жалгасын, аман-эсен! Андан кийин куткаруу иштерине катышкан бардык адамдардын кубанычы, ЖМКлардын маалыматы боюнча туугандарынын көз жашы жана аман калган балдарга бек кучак. Жер алдын-

дагы буктурмадан аман-эсен куткарылышты – чексиз бакыт!

Жардам үчүн ыраазычылык

Шахтачыларды куткарууда көрсөткөн жардамы үчүн ыраазычылык билдирүүгө Барскоон айыл башкармачылыгынын жетекчиси Руслан Эшмамбетов Кумтөр кенине барган. Ал өз колу менен ыраазычылык каттарын Родни Ступарикке, кызмат жетекчилерине, тез арада бригада менен жабдууларды топтоп, окуя болгон жерге жеткирүүнү ыкчам уюштурган диспетчерлер менен куткаруу операциясына катышкан ар бир адиске тапшырды.

– Окуя өзгөчө эле, анткени эки адамдын өмүрү коркунучка кабылган жана «Кумтөр» кайрадан суранычка оң жооп берип, тез жана ыкчам жардамга келди. Айылдаштардын жана жеке өзүмдүн атымдан компаниянын адистерине биздин жигиттерди сактап калганы үчүн терең ыраазычылык билдиребиз! - деди айыл өкмөтү. Ошол кезде башка ишене турган эч ким жок эле деп кошумчалайт. – Мен «Кумтөрдөгү» иштин уюштурулган деңгээлине ар дайым жогору баа берем, адистердин кесипкөйлүгүнө жана муктаж болуп турган кезде жардам колун сунганы үчүн алкыш!

Юлия ШИТОВА.

Балыкчы базасы кен ишкананы бардык керектелүүчүлөр менен камсыздайт. Жүктөр темир жол жана автоунаа менен ташылып келинет.

Балыкчы өткөөл базасы «Кумтор Голд Компани» үчүн башкы логистика түйүнү. Кен ишкананын тынымсыз жана так иштешине зарыл жүктөр унаа жана темир жол аркылуу келет. Ишканын бардык жерлериндеги тартип жана иштин чебер уюштурулганы бул жакта да бар жана ал коопсуздук техникасын кынтыксыз сактоого негизделген.

КУМТӨРДҮН ТРАНСПОРТ ТҮЙҮНҮ

Ысык-Көлдөгү Балыкчы шаарында жайгашкан «Кумтордун» өткөөл базасында жумуш толугу менен коопсуздук техникасын сактоого негизделет. Базанын эки жүз кызматкери күнүгө инструктаж, жылыга коопсуздук техникасы боюнча тренингден өтүп, талап болгондо пландалган такшалмалардан өтүшөт. Жумуш татаал. Жоопкерчилик абдан жогору. Бийик тоолуу кен ишкананы заматка да токтотпой камсыздоо оңой эмес.

– Кызматкерлер күнүгө кен ишканадан келген отчетторду талдап, жабдуу, химикат жана дизель майынын талап болгонун, сарпталганын, кампадагысын эсептеп турушат. Ага жараша Кумторго жүктөр топтолуп, жөнөтүүгө даярдалат – деп Балыкчы өткөөл базасынын менеджери Жылдыз Райымкулова билдирет.

Кен жайын өз убагында бардыгы менен камсыздоо үчүн жетекчилик так схема иштеп чыккан. Ага таянып бүт жамаат – жүктөрдү бажыдан каттоо адистеринен баштап МасК жүк ташыгычтын айдоочуларына чейин иштешет. Айдоочулар акыры ал жүктөрдү асмандаган серпантин жолу боюнча Кумторго ташышат.

Биринчи этап. Жүк

Ал жакынкы жана алыскы чет өлкөлөрдөн келет. Адистер бажылык каттоо үчүн бардык документтерди ал-

дын ала даярдашат – ал иште өзгөчө дыкаттык керек. Андан кийин пломбалар менен таңгактардын бүтүндүгү текшерилет. Баарын текшерип бүтүп гана жүктөрдү түшүрүү, сорттоп, кампага жайгаштыруу башталып, кенге жөнөтүүгө уруксат берилет.

Айына орточо 200дөй темир жол вагону жана 60 автоунаа келет. Жүктөө жана түшүрүү иштеринде көлөмү менен салмагына жараша техниканын түрү колдонулат.

– Бизде 35 жана 70 тонналык крандар, 45 тонналык манипулятор-жүктөгүч бар деп, Балыкчы өткөөл базасынын короо чарбасынын жетекчиси Үсөнгазы Турдубеков санайт. – Ар түркүн жүктөр: жалпы керектелүүчү товарлар, нефть өндүрүмдөрү, атайы техника, металл буюмдары. Бир сөз менен айтканда, тоо кен өнөр жайга эмне керек болсо, ошонун бардыгы. Сорттолгон жүк өзүнө гана тиешелүү жерде, атайы кампада сакталат. Мисалы аммиак селитрасын өзүнчө, башка заттардан алыс сактоо шарт. Күйүүчү-майлоочу заттарды сактоо үчүн өзүнчө нефтебаза бар. Жылыга Орусиядан дээрлик 9,5 миллион литр күйүүчү май келет. Майды куюштуруу системасы толук компьютерлештирилген.

Мында дагы бир маанилүү учур – кооптуу заттарды, уулуу химикаттар менен күйүүчү

майды транспорттоодо база эң жогорку коопсуздук чараларын көрөт. Көп тонналуу контейнерлерди коопсуз ташып жеткирүү - «Кумтор» кредосу. Жалпы компания боюнча, анын ичинде балыкчылык базада коопсуздуктагы лидерликтин «Work safe, Home Safe» программасы киргизилген. Анын маңызы – коопсуздук техникасын кынтыксыз сактап, иштен кийин аман-эсен үйгө баруу.

Экинчи этап. Чоң жүк.

Стратегиялык мааниге ээ болгондуктан балыкчылык база күнү-түнү өздүк коопсуздук кызматтын көзөмөлүндө. Режимдик объектинин аймагына кирип-чыккан ар бир унаа коопсуздук кызматынын дыкат текшерүүсүнөн өтөт.

Чоң жүк ташуучу унаалар паркынын негизин америкалык МасК үлгүсүндөгү машинелер түзөт. Алардын аракеттенүүсүн диспетчердик бөлүм багыттайт. Жүк ташуулар графигинде мүчүлүштүктөр болбош керек, андыктан айдоочулар так жана өзгөрбөс жалпы баары

үчүн план боюнча иштешет.

Жолго чыгаарда атайы даярдык болот. Жол жүргөндөн кийин же чыгарда кесипкөй механиктер унааны толук текшерет. Майда оңдоо иштерин өздөрү ал эми чоңураак маселе болсо устаканага жиберип жасалат. Механиктердин колунан өтүп, жолдун баатырлары май куюучу станцияга барат. Андан соң жуучу жай. Айтмакчы, жолдун чаңын жуугандан кийин жуунду сууну жерге төкпөй, кен ишканадагыдай өзүнчө тазалоочу жайга төгүшөт.

Үчүнчү этап. Сапар

Кумторго жүк ташуу – балыкчылык базанын эң жоопкерчиликтүү иши жана бардык аракеттердин маңызы. Күйүүчү май жана башка жүктөрдү тажрыйбалуу айдоочулар ташыйт. Таң эрте рейске чыгар алдында ар бири мед кароодон өтөт, документтерди дагы бир текшерип, коопсуздук техникасы боюнча инструктаж алышат. Айдоочу менен байланыш үзгүлтүксүз, ар бир унаа GPS-навигатор ме-

нен жабдылган. Диспетчерлер автоунаанын бараткан жолун, ылдамдыгын, кайсыл жерде токтогонун көрүп турушат. Ылдамдык эрежеси болсо туракжай пункттарында 30км/саат, арасында 60км/саат жана эч качан андан ашпайт.

– Рейс алдындагы инструктаждан кийин автоунаалар сөзсүз көзөмөлдөөчү текшерүүдөн өтүп, жолго чыкса болот,- деп өз ишин айдоочу Марат Адылов сүрөттөйт. Балыкчы базасында жети жылдан бери эмгектенет. Жамааты менен жетекчилигин мактайт: кандай жагдай болбосун, түшүнүү менен мамиле. Иш жагат, айлыгы туруктуу. Күнүгө Кумторду көздөй коопсуздук кызматынын коштоосунда он бир чоң жүк ташыгыч 300миң литрден ашуун күйүүчү май жеткирет. Кезектеги оор жүк кербени кен ишкананы көздөй сапар алганда Балыкчы өткөөл базасы эртеңки ташылчу жүктү камдай баштайт. Бул күндөн күнгө уланат. Кечикпей. Убагында.

Екатерина РОЗИНА.

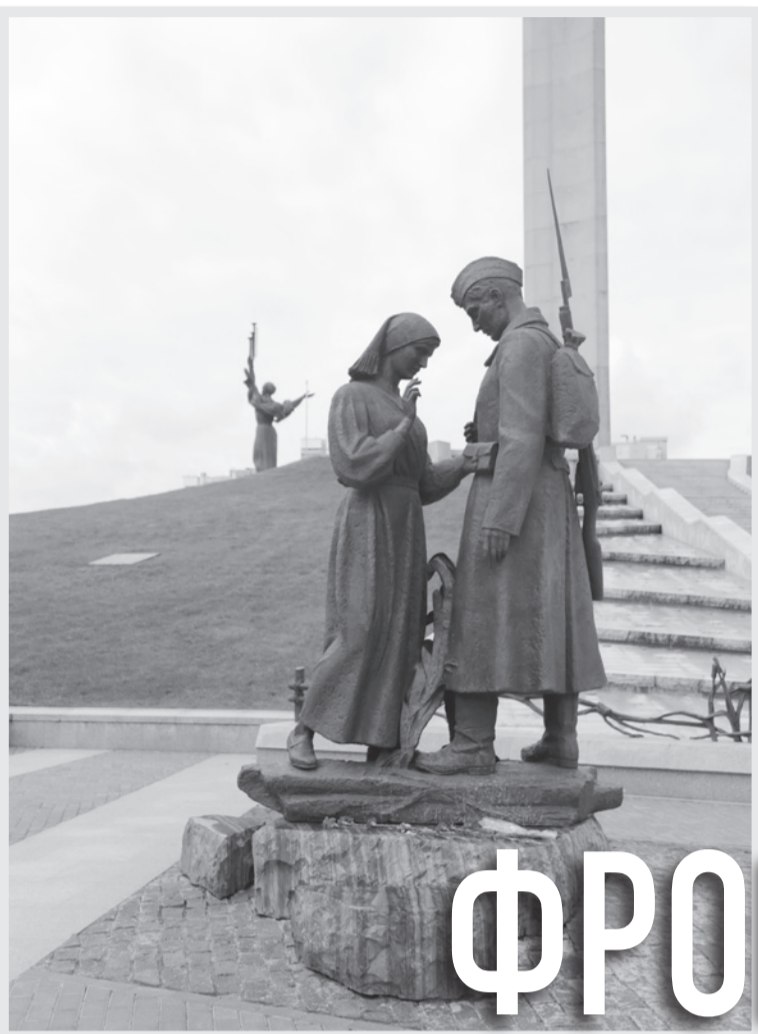
ТҮЗ СӨЗ

«Жалпы ийгилик – ар бирибиздин салымыбыз»

– Өткөөл базанын чыйрак, так жана бышык жумушу – бардык кызматкерлер менен жетекчилердин эмгек үзүрү, - деп жыйынтыктайт «Кумтор Голд Компанинин» камсыз кылуу жана логистика боюнча вице-президенти Лесли Лоу. – Бизде чыныгы бирдиктүү команда түптөлүп, кен ишкананы бардык зарыл нерселер менен бардык жагдайларда толук камсыздоого толук дарамети жетет. Жана ал «Кумтор Голд Компанинин» маанилүү транспорттук түйүнүнүн аткаруучу башкы милдети.

Коопсуздук техникасын сактоо бул жерде биринчи орунда.

Жеңишке арналган митинг-реквиемдин эң сыйлуу катышуучулары – фронттун баатыр аксакалдары.

АГИТБРИГАДА-2017:

ФРОНТТУК ЖОЛДОРДУ

Кыргызстандан барган Агитбригада легендарлуу совет жоокери Жумаш Асаналиевдин эстелиги алдында

Кыргызстандыктардын өкүлдөр тобу Минскиде өткөн Улуу жеңиштин 72 жылдыгына арналган маданий программаларга катышты.

«Хатынь» мемориалдык комплекси. Качандыр бир кезде үйлөр турган жерде символикалуу 26 бетон курулмалар жана үйдүн очогун элестеткен обелисктер орнотулган. Тактайчаларда үй-бүлө мүчөлөрүнүн аты-жөнү жана жаш курагы жазылган. Ар бир обелисктин үстүндө ар бир 30 секунд сайын урган коңгуроолор тагылган.

Баары кандай башталганы эсиңдеби?

«Агитбригада» коомдук фондунун негиздөөчүсү, демилгечиси жана жетекчиси Керим Шатманов үч жыл мурда башталган ири масштабдуу программасын улантууда.

Окуя 2014-жылы жазында башталган. Анда Кыргызстан жаштарын мекенчилдикке тарбилоо максатында агитациялык бригада уюштурулган. 2015-жылдын май айында Улуу Ата-Мекендик согуштагы жеңиштин 70 жылдыгына карата акциянын катышуучулары фрунзелик 385-аткычтар дивизиясынын баскан жолун Подольсктон Калининградга чейин өтүшкөн. Ал топко эл аралык вокалисттер сынактарынын жеңүүчүсү Марат Ибраев жана Тамга айылдык «Кызгалдак» бий тобу кирип, күнөстүү Кыргызстандык меймандар Орусия

жана Белорусиянын шаарларында дүркүрөгөн кол чабууларга арзыган.

– Согуш жылдары республикадан 363 миң кыргызстандык фронтко жиберилип, 130 миң мекендешибиз согуш айдынында калган. Алардын баскан жолун кайталап өтүү, курман болгон баатыр-аскерлердин элесине таазим кылып, курман болгондордун сөөгү коюлган жерде куран окутууну милдет, миллиондогон советтик аскерлер өмүрүн бергендердин мууну биздин милдетибиз катары көрдүк деп таржымалын эскерт Керим Шатманов.

Жолдун ортосунда, Белоруста, Ысык-Көл облусунун кулуну, Советтер Союзунун Баатыры, 19 жашында фронтко кетип, 21 жашында Витебск алдында курман болгон Жумаш Асаналиевдин эстелиги-

не күл коюу маалында патриоттук марш-жүрүштүн идеясы жаралган. 2016-жылы «Биздин Жумаш» акциясы менен кыймылдын мүчөлөрү, опера ырчылары Марат Ибраев ме-

нен Элнура Самарбекова, КР эмгек сиңирген артисти, президенттик «Манас» оркестринин дирижеру Эрнис Асаналиев жана «Агитбригада» КФ мектеп окуучулар арасында

өткөргөн дил баян сынагынын жеңүүчүсү Чолпон Акибаева Кыргызстан туусун көтөрүп Витебскиден Берлинге чейинки жолду өтүштү. Биздин Жумаш акыркы жайын Беларуста

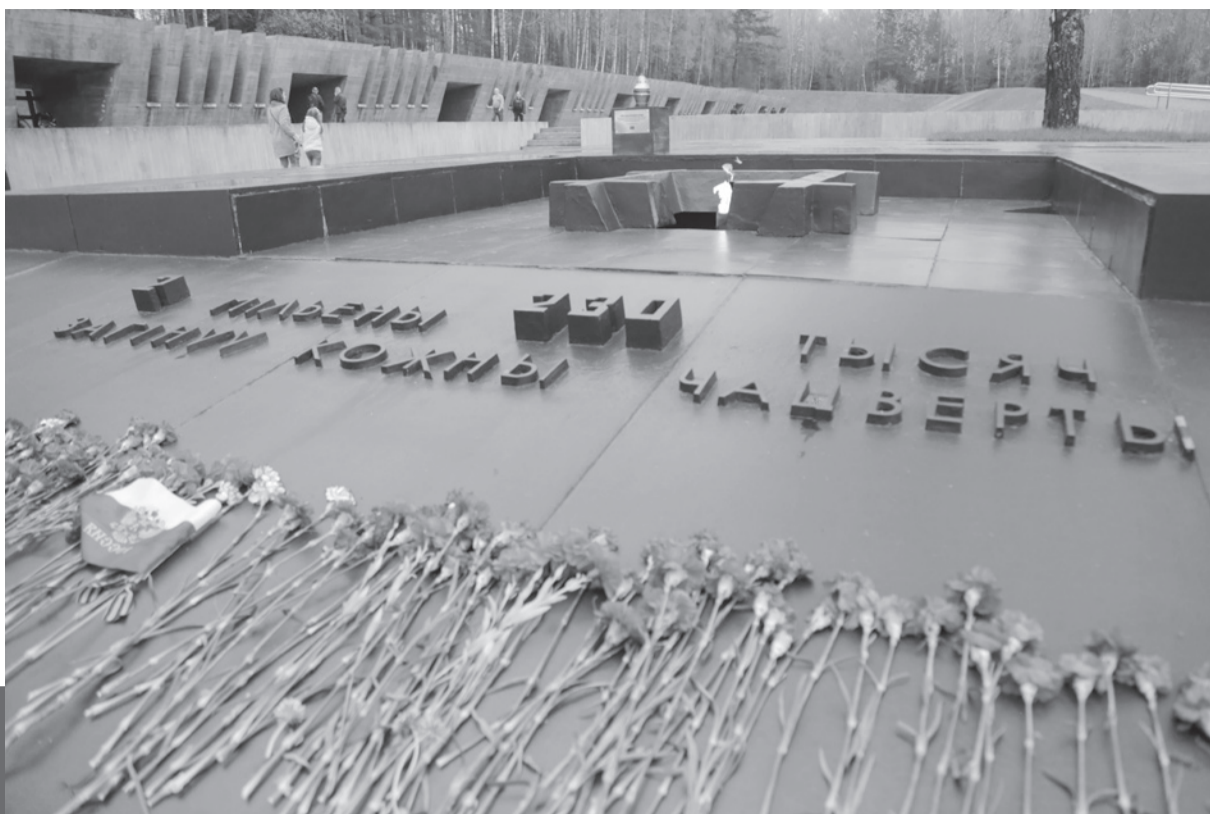

Бул согушту унутпашыбыз керек

«Кыргызстан Агитбригадасы – тынчтык жана бакубат үчүн» долбоорун учурунда Кыргызстан, Орусия, Беларустун президенттери колдоп, Жогорку Кеңеш депутаттары менен карапайым кыргызстандыктар да кайдыгер калган эмес. Демилгени Беларустун КРдагы экс-элчиси Виктор Денисенко жигердүү колдогон. Керим Шатмановдун айтымында дипломатиянын жаңы башчысы Андрей Страчко да долбоорду колдойт – Беларусь талкаланып, кайра бутуна турган, Улуу Ата-Мекендик согуш учурунда республиканын ар бир үчүнчү жаранынан айрылган жана советтик жоокердин эрдигин өзгөчө сыйурмат менен эсте сактайт.

– Аскердик боордоштук согуш жылдары биздин аталарыбызды бириктирген. Ал азыркы муунга үлгү болуусу шарт. Дин жана улут боюнча бөлүнүү болбошу керек. Бир планетада жашайбыз, баарыбыз жердешпиз жана улам коркунучка кабылып жаткан тынчтыкты сактообуз милдет. «Агитбригада» чоң патриоттук ишин улантууда жана ал улууларга да келечек муунга да керек. Биз болбосок биздин бабаларыбыздын тарыхтагы эң кандуу согуштагы эрдигин ким даңазалап, ким урпактарга айтып берет? – дейт коомдук фондунун жетекчиси Керим Шатманов.

БАСА

БОЙЛОЙ

Минскидеги Улуу Ата-Мекендик согуштун заманбап музейинде согуш маалынын документтери жана реликвиялары сакталат.

Минск шаарынын №11 орто мектебинде Кыргызстандан барган делегацияны жылуу тосуп алышты. Атайы меймандар үчүн окуучулар Советтер Союзунун Баатыры Жумаш Султановдун эрдиги жөнүндө стенд даярдаган. Ал эми поэтесса, Минск шаарынын Октябрь райондук Ардагерлер кеңешинин жетекчиси Любовь Ивановна Хвойницкая даңазалуу кыргызстандыкка арнап поэма жазган.

Биз 1943-жылы 22-мартта тургундары менен кошо жок кылынган 186 айылдын бири Хатынь айылында болдук. Айдin уулумду 260 өлүм лагердин аталышы жазылган мемориалдык такталар турган «Эстелик тамы» таасирлентти. Өлүм лагерлердин 14ү Берлауста жайгашып, балдар үчүн болгон. Фашисттердин балдарды кантип кордогонун айтып жатып, гид өзү да көз жашын тыя алган жок. Жүрөк үшүн алган окуяларды уккандан кийин уулум анын теңтуштары 40-жылы кандай кордук жана зомбулукту көргөнүн андады. Андан сырткары, ага мультимедиялык технологиялар менен жабдылган Ата-Мекендик согуштун заманбап музейи жакты. Ал жакта согуш маалынын документтери менен аманаттары коюлуп, фашисттик баскынчылык маалындагы оор күндөрдү чагылдырат. Өтө терең таасир берген документалдык фотолор, мисалы Ленинград блокадасына калгандар күнүнө 100 грамм нан, анын да 40% бактын таарындысынан даярдалыптыр...

Ал жакта тарыхты бурмалоого эч ким, эч качан даабайт. Мекенди сүйүүгө негизделген идеология элде абдан күчтүү. – Белоруста муундан муунга өткөн мурастуулук абдан жакты. Мен өзүм пионербаатырлар жөнүндө окуяларды угуп чонойгом, ал эми биздин балдар билбегени өкүнүчтүү. Биз негедир тарыхтын ал тарабын керек болсо да жашыргандайбыз. Бул сапарда менин уулум көптү көрүп, түшүнө алганына аябай кубанычтамын – деп Анара бөлүштү.

Баса, ал жалгыз эмес. Бишкекке кайтып келгенде апасы уулу менен сапар боюнча презентация даярдап, бала окуган мектептеги бешинчи-жетинчи класстардын окуучуларына баяндап беришти. Балдар менен мугалимдер баяндаманы угуп атып, «Хатынь» мемориалдык комплексинде, «Курган Славы» деген коргондо жана Улуу Ата-Мекендик согуштун музейинде өздөрү болгондой, көздөрүнө жаш алды.

Жүрөк менен жан дүйнө толкуду. Элеси түбөлүк эсте. Демек көздөгөн максат орундалды. Жакшылык жайыла бермекчи. Ал эми фашизмдин кымындай да көрүнүшүн жаш муун ар дайым терс кабыл алып, тыйып турмакчы.

Юлия ШИТОВА.
Фото: Мирлан КИМСАНОВ,
Анара ОТОГОНОВА.

тапкан, ал жеңишти Германиядан тосо алган жок. Анын ордуна Берлинге 70 жылдан кийин урпактары ыр жана маданий программа менен жетишти. Фонд даярдаган даректүү тасма басып өткөн жолду чагылдырган отчет болду. Каракол, Ак-Суу району жана Бишкектин айрым мектептери ал тасма бар дисктерди тарбия саат үчүн мыкты колдонмо курал катары алышты.

Ал ортодо, агитбригаданын катышуучулары жеңиштин 72 жылдыгына Жумаш Асаналиевдин мемориалына кайтып келүүгө убадалашкан. Убадасына турушту. Бул жолу 17

адам чогулуп, эң кенжеси 11, улуусу 61 жашта болду. Белоруска үчүнчү жолку сапарда агитбригадачылар эң жаркын таасирлерди жана жүрөк жылыткан элестерди алып келишти.

Боордош элде мейманда

Акция катышуучуларынын бири Анара Өтөгөнова сапарга жолдошу жана 11 жашар уулу менен чыккан. «Жолго!» деген чечим үй-бүлөлүк кеңеште бир добуштан кабыл алынган. Азыркы тынч асман кандай баада келгенин балдарыбыз билүүсү керек.

Учактан жерге түшкөндөн кайра кетүүгө учакка чыккыча белорусиялык жердеги күн тартибинде бир да бош мүнөт болгон жок. 44-жылы фашисттер менен салгылашууда курман болгон ысык-көлдүк баатырдын Минск шаарынын Октябрь районунда эстелиги алдында митинг-реквием. Ветерандар жана окуучулар менен жылуу жолугушуулар. Ажаан согуш жылдары көз жумгандардын эстелиги, мемориалдарын кыдыруу.

– Төрт күн көз ачып-жумгуча өтүп кетти – деп «Биздин Жумаш» долбоорунун активисти Анара Өтөгөнова бөлүшөт. –

КООПСУЗДУК БАЛДАРДЫН КӨЗҮ МЕНЕН: АТА, БИЗГЕ АМАН-ЭСЕН КЕРЕКСИЗ!

«Кумтөрдүн» Бишкектеги кеңсесинде эмгекти коргоо жана коопсуздук темасына өткөн балдар сүрөт сынагынын жеңүүчүлөрү сыйланды.

«Кумтөр» жыйырма жылдан жылдан ашуун тарыхы, кубаттуу өндүрүшү бар салабаттуу компания, ал эми алтын кенин иштетүү татаал иш десенер, сиздики туура болот. Андан улам Бишкектеги кеңседен кооз кийинген бөбөктөрдү көрүү ого бетер өзгөчө жагымдуу болду. Курчактай кыздар, тыпыйган балдардын жүздөрүнөн нур тамат. «Кумтөр Голд Компани» жетекчилиги мотурайган балдарга атайы чай уюштуруп, «Коопсуздук техникасын үйрөнөбүз» аттуу сынактын жеңүүчүлөрүн сыйлайды. Сынак алтын өндүрүүчү компания кызматкерлеринин бардык балдары арасында жарыяланган.

Кары-жашы маалымдар – саламаттык артык баарынан

«Центерра» өткөн жылы күзүндө «Work Safe, Home Safe» ири программасын киргизди, анын маңызы – коопсуздук техникасын сактап иштеп, үй-бүлөгө аман-эсен кайтып баруу. Кезектеги жолу тоокен өндүрүшчүлөр арасынан «Центерранын» туунду компаниясы «Кумтөр» өндүрүштөгү коопсуздукту жакшыртууда биринчи болуп саамалык киргизди. Ал эми балдардын кошумча таасири татаал жумуш аткарган ата-энелердин коопсуздукка көңүл буруусун арттырат.

– Кызматкерлерге өз балдарына коопсуздук техника эрежелерин түшүндүрүп берүүнү маселе койдук, ал эми бөбөктөр болсо түшүнгөнүн сүрөттөп чагылдыруусу шарт болгон - деп «Кумтөр Голд Компаниде» эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча бөлүм жетекчиси **Болотбек Байсалов** «Ысык-Көл кабарларына» бөлүштү. Балдар үч ай сүрөт тартууда машыкты. Сынактын соңунда атайы комиссия эң мыкты иштерди тандады.

Сыйлык тапшыруу эки жолу өттү. Биринчисинде компаниянын президентинин катышуусу менен Бишкектеги кеңседе Бишкек шаары менен Чүй облусунда турган 11 кичинекей сүрөтчү сыйланды. Андан кийин Каракол шаарында көл кылаасындагы жеңүүчүлөр алкышын алышты.

ЭК жана КТ бөлүмүнүн кубаттоочу программалар администратору Кундуз Таштаналиева сынакка эки жүздөн ашуун иш тапшырылып, мыктылардын мыктысы кен жайында администрациянын дубалына илинди. Катышуучулардын эң кенжеси төрт, ал эми улуусу 12 жашта.

– Кичинекей жеңүүчүлөрүбүздү коопсуздук техникасын жумушта эле эмес, тиричиликте да сактоонун маанисин үйрөнгөнү, түшүнгөнү менен бала бакчада же мектепте теңтуштарына бөлүшүүнү сурандык, -деп улантат Кундуз Таштаналиева. Айтмак-

чы, балдардын сүрөт сынагы менен компания чектелбейт. Кийинки баскыч – фотосынак. Бөбөктөр кийиминде жеке коргоочу каражаттардын элементи бар учурларды сүрөткө тартып жиберсе болот. Мисалы велосипедге отурганда коргоочу шлем, чыканак жана тизе коргоочу калканычтар милдет. Ата-энелер жыйынтыгына сүйүнүп бүтө алышпайт: мындай жакшы жыйынтыктар болору ойго келген эмес! «Апа, машинедеги коопсуздук курду эмнеге тагынган жоксуз?!» «Ата, бакта иштөө үчүн кол кап кийип алыңыз!» -деген эскертүүлөрдү улуулар чүрпөлөрүнөн көп уга баштады. Ооба, ушундай чоң болуп алып, коопсуздук техникасын сактабоо уят.

Атам баарын айтып берди – аягында самосвал

Балага коопсуздук техникасын деген эмне жана аны кандай сактоону түшүндүрүп

берүү кыйынбы деген суроого тажрыйбалуу ата Максат Субаналиев жок дейт. ЭК жана КТ бөлүмүндө өндүрүштүк тобокелдерди башкаруу координаторунун уулу Элдар 10 жашта. Максаттын Кумтөрдө иштегени да ошончо жыл. Атасынын кандай жумуш кыларын төрт жаштагы Аленда мыкты билет. Уул балдар техникага жан тартып, чоң карьерден руда казган самосвалдарга кызыгат.

– Мен ишим жөнүндө айтып, сүрөттөрдү көргөзөм, алар албетте кызыгат. Тоокен техникасы кандай иштээрин дисктеги тасмадан көрүп, кенчилер каска, коргоочу көз айнек, атайы бут кийим, жарык чагылдырган чыптама-ларды байкашат. Эки уулум тең сынакка дили менен катышып, белектерди утуп алышты. Алар оюн катары кабыл алып, чыгармачылыгын толук колдонду: экөө тең сүрөт ийримге катышып, спорт менен алек жана спорттук атаандаштык менен жеңишке умту-

луунун даамы белгилүү - деп бөлүшөт Максат.

Кыздар болсо балдардан калышпайт. Пилдей чоң карьер самосвалын тартуу аларга да оңой. 9 жашар София Нурдинованын сүрөтүндө алар ачык сары, бирөө эмес, экөө. Алар кен карьеринде биринин артынан бири баратат жана алдыңкысынын кузовунан шагыл түшүп атканы көрүнөт. «Айдоочу, сак бол!» деген жазуу сүрөттү коштойт.

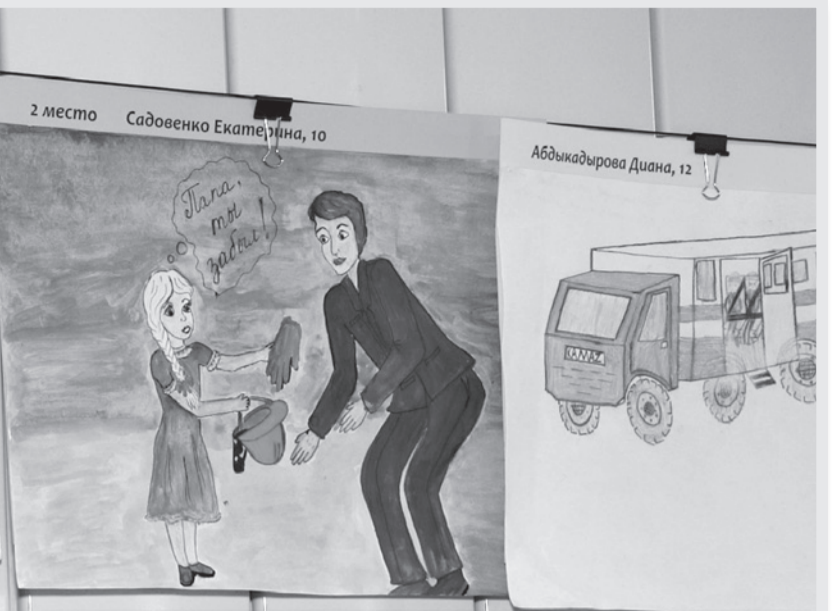
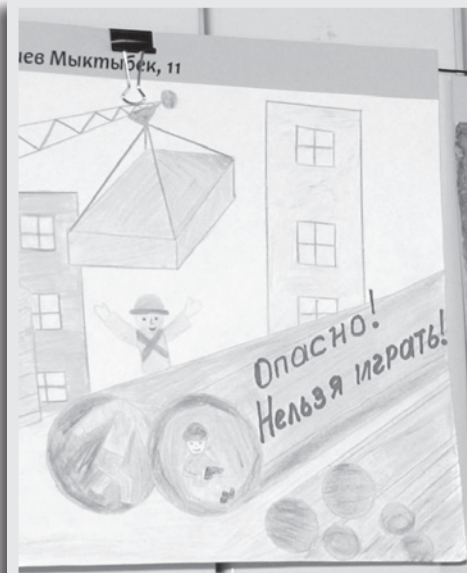
Өндүрүштүк техниканын сүрөттөрүн атасы көрсөткөн. София катуу таасирленген: «Гигант машинелер экен! Дөңгөлөгүнүн чоңун – жанында биз Дюймовочка болуп калабыз го. Андай машинени айдоо кыйынбы?» «Кыйын!». «Кооптуубу?» «Албетте, кооптуу! Ошон үчүн коопсуздук техникасын сактоо милдет». Атасы менен бул маектен кийин секелек дароо карандаштарын алды.

– Сынакка катышып, биринчи орун алган бизге аябай жакты - деп жылмаят, сый-

ТҮЗ СӨЗ

«Балдар – баарынан күчтүү дем жана шык берет!»

– Бир нече ай мурда «Work Safe, Home Safe» программасын киргиздик, анын максаты – өндүрүштөгү коопсуздуктун деңгээлин жогорулатуу. Биз кызматкерлерди кантип шыктантып, кандайча жем берсек деп акыл калчап, балдарды катыштыруу баарынан баалуу жана орундуу болуп, жумушта, өндүрүш учурунда коопсуздук эрежелердин баарын сактоого мыкты өбөлгө экенин билдик, - деп жыйынтыктайт «Кумтөр» компаниясынын президенти **Дэниел Дежарден**. – Баарыбыздын койгон максаттарыбыз ар башка, бирок жалпыбызды бириктирген – биздин үй-бүлөлөр. Иштен кийин биз үйгө, жакындарыбызга ша-шабыз. Эң мыкты сүрөттөр, аларды карап, баалоо учурундагы ырахат жана жагымдуу учурлар үчүн сиздерге чоң ыракмат!

лык алууга келген Софиянын апасы.

Самосвал айдоочулар сөзсүз коопсуздук курун тагинуусун Карина Ефименко да эскертет. Карина 12 жашта. Атасы Кумтөрдө англис тилинен котормочу болуп иштеп, тоокен ишкана жөнүндө дайыма айтып берет. Ал эми апасы сүрөтчү. Андыктан секелек тоолор менен атайы техниканы мыкты тартып, коопсуздук техникасын графика тилинде эң сонун жеткирген.

Чоң глобустар, оюнчуктар, топтор, рюкзактар жана компания президенти Дэниел Дежардендин колу коюлган мактоо баракчаларын балдар сынагынын жеңүүчүлөрү сүйүнүп алышты. Бирок белектер алар үчүн башкысы эмес. Баарынан негизгиси жана маанилүүсү атакелер менен апакелер коопсуздукту жумушта ар дайым сактап дайыма үйгө аман-эсен кайтып келиши, анткени бөбөктөр күтүүдө...

КТ сактабаганда эмне болорун балдар сүрөттө чагылдырышты. 6 жашар Икендердин «Менин келечегим – ата-энемдин коопсуз эмгектенүүсү!» деп эң туура баамдаган. Балким улуулар да аны аңдап-түшүнөт.

Балдар сүрөт сынагынын жеңүүчүлөрүнө «Кумтөр» компаниясынын президенти Дэниел Дежарден белектер менен мактоо баракчаларын өз колу менен тапшырды.

Эң кенже катышуучу бөбөк 4 жашта. Пери көчөдө чоңдордун кароосуз ойноо кооптуу экенин түшүнөт. Жакшынакай чыгармачылык иши үчүн оюнчукка ээ болду.

Юлия ШИТОВА.
Фото: Влад УШАКОВ.

ЖАЙКЫ КАНИКУЛ УЧУРУНДАГЫ КООПСУЗДУК

